

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра психології**

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнського науково-практичного семінару
з міжнародною участю
«Теоретичні та практичні аспекти підготовки
психологів у закладах вищої освіти»**

м. Київ, 31 березня 2021 р.

КИЇВ – 2021

УДК 378.147-057 : 159-051
ББК 72

Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти: зб. матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю, Київ, 31 березня 2021 р. Київ: НУБіП України, 2021. – 64 с.

ISBN 978-617-7878-51-2

Збірник укладено за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти», проведеного кафедрою психології гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України. У межах семінару відбувся діалог між психологами – науковцями й практиками, що сприяв глибокому аналізу проблеми підготовки психологів з різних концептуальних підходів, дав змогу накреслити шляхи її вирішення у нинішній ситуації соціального розвитку, осмислити перспективні напрями взаємодії науковців і практиків у вітчизняному та міжнародному контекстах. Наповнення рубрик збірника відповідає основним напрямам роботи семінару.

Для науковців, психологів-практиків, аспірантів, студентів, а також усіх, хто цікавиться психологією.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (голова); Шинкарук В. Д., д-р філол. наук, проф. (заст. голови); Шмаргун В.М., д-р психол. наук, проф. (заст. голови); Мартинюк І. А., канд. психол. наук, доц. (секретар); Рудик Я.М., канд. пед. наук, доц.; Буцик І. М., канд. пед. наук, доц.; Харченко С.В., д-р філол. наук, доц.; Омельченко Л.М., канд. пед. наук, доц.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету, протокол № 5 від 02.03.2021 р.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них та інші відомості.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНДРОСОВИЧ К.А.

На підтримку майбутньому психологу: інструменти online діагностики компонентів соціалізованості 6

АФНАСЕНКО Л.А.

Використання технології мейндмеппінгу щодо активізації професійного навчання майбутніх психологів 8

ЗАЄЦЬ І.В.

Професійна консультація як важлива складова діяльності майбутніх практичних психологів 9

КОСТЮК Д.А.

Психічне здоров'я особистості: поняття, зміст і критерії 11

КУЦЕНКО Л.І.

Розвиток творчого мислення педагога 12

МАМЧЕНКО В.Г.

Психологічні механізми вивчення іноземної мови 14

ПАВЛИК Н.В.

Гармонізація психологічного здоров'я особистості – актуальна проблема підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти 15

САПОЖНИКОВА Є.М.

Психологічні особливості формування професійної самосвідомості майбутнього психолога в освітньому просторі 18

СМОЛІНЧУК Л.С.

Адаптація навчального процесу в університеті до викликів, пов'язаних з пандемією 19

ХИЖНЯК А.А.

Аналіз чинників професійної діяльності педагога 20

ЧЖАН СІНЬ

Науково-педагогічна спадщина Ореста Новицького 22

ШМАРГУН Т.М.

Психологічні ризики під час онлайн-навчання 23

ЯЦИНА О.Ф.

Самостійна робота студентів як умова формування професійної компетентності майбутніх психологів 23

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ БАКАЛАВРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

ДІДОРА М.І.

Розвиток самостійності майбутніх психологів в умовах соціальних змін 26

ЛІВАНДОВСЬКА І.А.

Основні стратегії розробки освітніх програм підготовки фахівців супроводу дбст в умовах реформування вищої освіти 27

ОЛІЙНИК О.О., КОЛЯДА А.М.

Формування загальних компетентностей майбутніх психологів в умовах дистанційного навчання 29

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ БАКАЛАВРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

ГУЛА Л.В.

Використання компетентнісного підходу стосовно професійної спрямованості майбутніх психологів 31

ЛІТВІНЧУК С.Б.

Модульно-компетентні технології підготовки майбутніх психологів відповідно до вимог болонського процесу32

ОМЕЛЬЧЕНКО Л.М.

Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів: методологія та практика 34

УЛІТІНА К.А.

Теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх психологів35

РЖЕВСЬКИЙ Г.М.

Розвиток творчих здібностей майбутніх психологів у процесі навчання 37

**ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ:
ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ****ТОМАШЕВСЬКА О.А.**

Формування готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності як відповідь на виклики сучасності39

**ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ,
ПІДХОДИ, МЕТОДИ****БІЛЕЦЬКА І.В.**

Підготовка психологів для роботи в інклюзивному середовищі 41

ЗЕЛІНСЬКА Я.Ц.

Інноваційні методи у формуванні фахових компетентностей магістрів психології 41

МАРТИНЮК І.А.

Формування готовності майбутніх психологів до самоосвітньої діяльності43

ПАЛЬКО Т.В.

Компетентність практичного психолога та її формування в умовах післядипломної педагогічної освіти 44

**ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В БАКАЛАВРСЬКИХ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМАХ****ІВАНЦАНИЧ В.В.**

Діяльність практичного психолога з учнівською молоддю в релігійних таборах 47

БАРЧІ Б.В.

Психологічне консультування клієнтів центру зайнятості48

МІШКУЛИНЕЦЬ О.О.

Особливості роботи психолога з профорієнтації50

СМУК О.Т.

Основні принципи виховання дитини-сироти52

ШПАК О.М.

Роль шкільного психолога в процесі освітніх реформ53

ЯШНИК С.В.

Збезпечення якісних результатів практичного навчання майбутніх психологів54

**ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМАХ****ГАССАБ О.В.**

Застосування методу «Акваріум» при проведенні практичних занять у магістрів-психологів.....56

КАЛІЩУК С.М.

Психотехнічний підхід до професіогенези майбутніх психологів	57
МАРУСИНЕЦЬ М.М.	
Дуальне навчання майбутніх психологів як відповідь на виклики часу	59

**НАУКОВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД
РЕАЛІЗАЦІЇ В БАКАЛАВРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ**

ШМАРГУН В.М.

Професійний стандарт: яким має бути педагог. реалії і перспективи	61
---	----

**НАУКОВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ
ПРОГРАМАХ**

ІГНАТОВИЧ О.М.

Розвиток трансверсальних компетенцій у підготовці здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» «Психологія праці та психологічний супровід освіти дорослих»	63
---	----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНДРОСОВИЧ Ксенія Анатоліївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

НА ПІДТРИМКУ МАЙБУТНЬОМУ ПСИХОЛОГУ: ІНСТРУМЕНТИ ONLINE ДІАГНОСТИКИ КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ

Сучасне суспільство набуває нових культурних особливостей – це мережний принцип функціонування і поширення, віртуальний характер, короткочасна, спонтанна форма подачі інформації. В рамках культури нашого суспільства зміні підлягає саме значення і роль особистості. Особистісна активність в цьому випадку провокується внутрішніми стимулами, оскільки змінюється ціннісна орієнтація, налаштована на розвиток і самовдосконалення [1]. Виникає необхідність відповідати потребам теперішніх дітей, відтак психологам у своїй професійній діяльності треба застосовувати діагностичний інструментарій, який дозволяє надати швидко якісну інформацію засобами ІКТ.

Сучасні дослідники (Андросович К.[2], Лучинкіна А. [3], Міленіна М. [4], Олексюк Н.[5], Сухий О. та ін..) розробляють науково-методичні основи соціально-інформаційних систем для розвитку обдарованої дитини. Ткаченко Л. І. досліджувала філософський аспект застосування інформаційних технологій для соціалізації старшокласників [6]. Інші дослідники, зазначали про посилення впливу на молодь потужного інформаційного потоку, зокрема й неконтрольовані системою освіти дії засобів масової інформації, відеоринку, мережі Інтернет, і відтак потребують підтримки для адаптації у нових соціокультурних умовах [7].

Майбутні психологи мають бути компетентними у широкому колі питань. Спробуємо поглибити їх знання. Так, для оцінки загального рівня соціалізаційності старшокласників ми окреслили низку критеріїв: когнітивний, особистісний, комунікативно-діяльнісний та морально-ціннісний. Кожен з означених критеріїв включає певний перелік якісних показників.

На когнітивному рівні вивчаються такі показники особистості учня: обізнаність у якостях особистості, необхідних для успішної соціалізації в суспільстві; наявність і рівень розвитку їх у себе; знання про способи взаємодії людей в суспільстві, в соціальних мережах; знання своїх інтересів, нахилів, здібностей.

На особистісному рівні ми пропонуємо вивчати в учнів такі показники: соціальна відповідальність; емоційна стійкість; адекватна самооцінка, вольовий контроль, впевненість в собі; рівень розвитку соціальних мотивів учнів; мотивація досягнення поставлених цілей.

На комунікативно-діяльнісному рівні визначаємо такі показники: аналіз ситуації взаємодії людей; адекватна оцінка вербальної і невербальної експресії у взаємодії; конструктивна взаємодія; товариськість; організація продуктивної соціально-орієнтованої діяльності.

На морально-ціннісному рівні розвитку особистості вивчаємо такі показники: наявність життєвих орієнтацій і цінностей; позитивна мотивація на взаємодію в суспільстві; ухвалення здорового способу життя; співвідношення особистих і суспільних цінностей; стійкі пізнавальні інтереси; ставлення до майбутньої професійної діяльності.

До діагностики компонентів соціалізації учнів увійшов комплекс тестів, які дозволяють вивчити:

- ціннісно-мотиваційний та когнітивний компоненти: методика «Діагностика структури ціннісних орієнтацій» (С. Бубнова), тест «Структура навчальної мотивації

школяра» (К. Замфір), анкета «Інтернет в житті старшокласника» (Л. Ткаченко), Тест «Інститути і механізми соціалізації особистості» (А. І. Лучинкіна);

- операційно-діяльнісний компонент: методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей» (В. Синявський і Б. Федоришин), опитувальник «Ваша майбутня професія» (Л. Лучко);

- особистісний (регулятивний) компонент: тест «Вивчення ступеня соціалізації старшокласників» (І. Рожкова), Тест міжособистісних відносин (Т. Лірі), діагностика особистісної креативності (Є. Тунік).

Так, було розроблено діагностичну платформу в Інтернет-мережі, яка доступна за посиланням: <http://testoteka.iod.gov.ua>. Наразі доступна online діагностика для учнів 9-11 класів за наступними тестами: «Діагностика структури ціннісних орієнтацій», (С. Бубнов); «Рівень соціалізації старшокласників», (І. Рожкова); «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2)», (В. В. Синявський, Б. О. Федоришин); «Діагностика структури навчальної мотивації школяра», (Є. Замфір). В перспективі планується наповнення тестотеки й іншими діагностичними методиками.

Апробація створеного ресурсу здійснюється на базі 19 освітніх закладів різного рівня (ЗЗСО, ліцеї, гімназії) із 11 областей України та м. Києва.

Отже, запропонований комплекс діагностичного інструментарію, який надає можливість користувачам пройти психологічну діагностику компонентів соціалізованості в режимі online, отримати характеристику та рекомендації за результатами тестування, може бути рекомендований майбутнім психологам для написання кваліфікаційних робіт.

Література

1. Абрамова Е. И. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в целях эффективной социализации детей [Електронний ресурс]. 2012. Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3590>.

2. Андросович К. А. Методичне забезпечення супроводу процесу соціалізації обдарованих старшокласників в умовах Інтернет-середовища. *Вісник НАПН України «Психологія та педагогіка»*. Видавництво: «Педагогічна преса». №4 (93), 2016. С. 61-65.

3. Лучинкіна А. І. Психологія Інтернет-соціалізації особистості : монографія. Сімферополь : АРІАЛ, 2013. 355 с.

4. Міленіна М. М. Розвиток інтелектуальної обдарованості засобами Інтернету : посібник. / М. М. Міленіна та ін. К. : Інститут обдарованої дитини, 2015.

5. Олексюк Н. В., Лебеденко Л. В. Використання електронних соціальних мереж у соціально-педагогічній роботі зі школярами [Електронний ресурс]. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №4 (48). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1273/946#.VgkJWsvtmko>.

6. Ткаченко Л. І. Соціалізація старшокласників та інформаційні технології: філософський дискурс. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – вищий навчальний заклад* : III Всеукраїнська наук.-практ. конф., 26 квітня 2017 р., м. Київ. К.: Вид-во НАУ, 2017. С. 234-241.

7. Шмаргун В. М. Інтелектуальна складова соціалізації особистості. *Науковий вісник НУБіП України*. Серія «педагогіка, психологія, філософія». К. 2011. С. 229-233.

АФАНАСЕНКО Лариса Анатоліївна,
кандидат психологічних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МЕЙНДМЕПІНГУ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Сучасний період розвитку українського суспільства визначається активними змінами та інтеграцією у європейську спільноту. Ситуація, яку переживає Україна, виходить за межі звичайного нормального людського досвіду. Вона спричинила значне порушення життєдіяльності людей, шкоду їх здоров'ю, великі людські втрати, значні матеріальні збитки. У такі переломні моменти суспільство потребує психологічного супроводу, духовного зростання, досягнення внутрішньої гармонії та свободи, усвідомлення власних ідеалів та цінностей задля віри в краще майбутнє. Водночас, професія психолога стала однією із найзатребуваніших і найпопулярніших. Це свідчення того, що психологічна наука стала соціально визнаною, у суспільстві з'явилася потреба у професії психолога.

Професія «психолог» належить до «соціономічної» групи професій, зорієнтована на суспільні проблеми та проблеми соціалізації особистості. А тому, майбутній фахівець має формувати в собі готовність розуміти різних людей, орієнтуватися в різних способах їхньої життєдіяльності, зокрема і вміння орієнтуватися в різних видах професійної діяльності [2].

Вирішення проблеми професійного становлення особистості обумовлюється навчанням у вищій школі.

Для реалізації змісту освіти викладачеві необхідно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і шкіл. Сьогодні бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями. Від рівня володіння ними залежить і рівень педагогічної майстерності викладача, ефективність навчально-виховного процесу загалом [3].

Щодо організації професійного навчання, цікавим для нас є впровадження технології мейндмепіngu, яка допомагає студентам-психологам систематизувати та узагальнити одержані знання, закріпити вміння й навички та забезпечити оволодіння програмними компетентностями.

Мейндмепіng – це метод формування карт знань, техніка зручного запису та систематизації інформації. В українських перекладах термін може звучати по-різному – «карти розуму», «карти пам'яті», «інтелект-карти», «маїнд-мепіng».

Карта розуму (карта пам'яті, думок; ментальна карта; інтелект-карта) (англ. Mind map) – це діаграма, на якій відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї. Використовуються для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей, і в якості допоміжного засобу під час навчання, організації, розв'язання проблем, прийняття рішень, та написання документів. У основі цієї техніки лежить принцип «радіантного мислення», що відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною крапкою або точкою дотику яких є центральний об'єкт. Подібний спосіб запису дозволяє карті пам'яті необмежено рости і доповнюватися. Важливо підкреслити результативність використання ментальних карт у навчальному процесі. Вони сприяють ефективному конспектуванню лекцій, підготовці матеріалу з певної теми, допомагають у вирішенні творчих завдань, у проведенні тренінгів, сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу.

Гнучкість карт знань дозволяє розглядати будь-яку тему або питання, вони можуть використовуватися для групи студентів або індивідуально. Можливості карт знань дозволяють: поліпшити пам'ять, пригадати факти, слова і образи; генерувати ідеї; надихнути на пошук рішення; продемонструвати концепції і діаграми; аналізувати результати або події;

структурувати курсові роботи; підсумовувати інформацію; організувати взаємодію між студентами в груповій роботі або рольових іграх [1].

При всіх плюсах використання ментальних карт, виходячи з практичного досвіду викладацької діяльності, широкого застосування даної техніки під час навчання українських студентів поки не спостерігається, в той час як цей інструмент найбільш підходить саме для системи вищої освіти й може використовуватись як студентами, так і викладачами.

З огляду на це, головна перевага ментальних карт визначається в можливості охопити картину в цілому і впорядковано відобразити свої думки. Побудова ментальної карти допомагає розкласти матеріал і запам'ятати його.

Отже, технологія мейндмепінгу дозволяє зобразити певний процес або ідею повністю, а також утримувати одночасно у свідомості значну кількість даних, демонструвати зв'язки між окремими частинами, запам'ятовувати матеріали та відтворювати їх навіть через тривалий термін у системі знань про певний об'єкти чи у певній галузі, що в свою чергу активізує процес навчання майбутніх психологів у вищій школі.

Література

1. Кобиса А. Використання технології мейндмепінгу у навчальній діяльності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ito.vspu.net/metod_seminar/15-16/Kobysa/Kobysa_A.pdf. Дата звернення 14. 03. 2021 р.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. 200 с.
3. Малихін О., Павленко І., Лаврентьєва О., Матукова Г. Методика викладання у вищій школі. Сімферополь: Дайфі, 2011. 270 с.

ЗАЄЦЬ Іван Віталійович,
*молодший науковий співробітник
відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН
України (м. Київ, Україна)*

ПРОФЕСІЙНА КОНСУЛЬТАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Актуальність психологічної готовності майбутніх практичних психологів до профконсультаційної діяльності обґрунтовується тим, що на сьогодні, близько 60-70% старшокласників не знають яку професію обрати, ким стати в майбутньому, а 31 % усіх безробітних в Україні — це молодь у віці до 35 років. Також, сьогодні, 44 % випускників Вищих навчальних закладів працюють не за фахом, а 29 % випускників працюють за фахом, лише частково пов'язаним з отриманою спеціальністю. Багато випускників шкіл витрачають час на здобуття освіти й опанування професій, за якими вони ніколи не будуть працювати, які не затребувані, не відповідають їхнім здібностям і не дають можливості подальшого професійного та, часто, й особистісного розвитку.

Слід зазначити, що стрімкий темп розвитку сучасного суспільства диктує нові правила та стратегічні напрями розвитку. Так, ще 20–30 років тому люди мали можливість опанувати одну професію та працювати за нею все життя, при цьому здійснювати кар'єрне зростання за фахом. У світі сучасного інформаційного простору та технологічного прогресу щодня з'являється нова спеціальність. Натомість зникають спеціальності, що втратили свою актуальність. Сучасний працівник має бути готовий до того, що йому доведеться навчатися все життя. Йдеться не лише про підвищення кваліфікації за фахом та постійне оволодіння новими знаннями та навичками, а й про опанування нової професії.

У 2020 році Всесвітній Економічний Форум у Давосі (WEF) у своєму звіті «Майбутнє професій-2» однією з найважливіших навичок для успішної кар'єри у світі, який швидко змінюється, визначає активне навчання та навчальні стратегії, аналітичне мислення та інноваційність. Саме ці навички, на думку дослідників, дадуть можливість адаптуватись до мінливого світу, у якому, за їхніми підрахунками, до 2025 року 85 мільйонів робочих місць можуть бути заміщені внаслідок зміни розподілу праці між людьми та машинами. В той же час, можуть з'явитися 97 мільйонів нових робочих місць, які будуть більш пристосовані до нового розподілу праці між людьми, машинами та алгоритмами у 15 галузях економіки.

Зауважимо, що експерти, які аналізують суспільно-економічні трансформації, спричинені технологіями виділяють такі ключові тенденції, що впливатимуть на ринок праці і навчання впродовж наступного десятиліття: змінюються бізнес-моделі і принципи їх побудови; людина змінюватиме професію від 5 до 10 разів протягом життя; навчання відбуватиметься впродовж всього кар'єрного шляху і поєднуватиметься із роботою; міждисциплінарність стає необхідною умовою для управлінських рішень та інкубування інновацій.

Тому одним з важливих видів діяльності практичних психологів є сучасна професійна орієнтація, а саме професійна консультація. Професійна консультація – система спеціалізованих заходів з вивчення й оцінки індивідуально-психологічних особливостей, інтересів, здібностей особистості з метою надання їй кваліфікованої поради щодо вибору чи зміни професії, працевлаштування. Головна мета профконсультації – допомогти людині усвідомити особистісні властивості та індивідуальні особливості, інтереси, нахили, мотиви вибору професії, зрозуміти потреби і можливості ринку праці, а також дати обґрунтовану пораду щодо професійного вибору та вибору шляхів навчання і сфери діяльності, визначити шляхи досягнення оптимальної відповідності між особистістю та професією.

Основні завдання професійної консультації: визначення психологічного запиту клієнта; психологічний аналіз особистості клієнта (всебічне вивчення його бажань, можливостей, індивідуально-психологічних особливостей, індивідуального плану розвитку професійної кар'єри з використанням спеціальних методів; обробка, систематизація, аналіз й узагальнення отриманої інформації з метою виявлення відповідності професійної спрямованості та індивідуальних якостей клієнта; формулювання висновків на підставі співставлення психологічних структур особистості та професії; визначення шляхів подальшого розвитку особистості, цілеспрямованого вдосконалення її психологічної структури у професійній діяльності (вибір чи зміна професії, навчання або перекваліфікація, компенсація або розвиток тих якостей, які є професійно важливими для певного фаху, корекція небажаних для професії якостей тощо) і надання обґрунтованих рекомендацій.

Етапи професійної консультації: попередня бесіда, психологічна діагностика здібностей і схильностей, корекція уявлень клієнта про себе і світ професій, вироблення плану професійного шляху і визначення професійного вибору, корекція професійних планів.

Результатом профконсультації є конкретні усвідомлені самостійні рішення людини щодо її професійного самовизначення (здійснюється вибір професії; будується або вдосконалюється професійний план, вносяться особистістю конструктивні зміни у її професійну діяльність).

Література:

1. Кар'єрне консультування: практичний посібник / Заєць І. В., Ігнатович О. М., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М.; [за ред. О. М. Ігнатович]. Київ, 2019. С. 57–62.

КОСТЮК Дмитро Андрійович,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І КРИТЕРІЇ

В умовах сьогодення актуальність проблеми здоров'я зумовлена реаліями життя. Здоров'я – найважливіша цінність людського життя, яка залишається актуальною протягом всього існування людства. Результати досліджень останніх років свідчать про зростання навантаження на нервову систему та психіку людини. Бурхливий науково-технічний прогрес, величезний потік інформації, прискорення ритму життя, негативна динаміка міжособистісних взаємозв'язків та інші патогенні особливості сучасного життя призводять до формування емоційної напруги, яка виступає одним з основних факторів розвитку різноманітних хвороб нервово-психічної та психосоматичної патології.

Сьогодні проблема психічного здоров'я особистості є актуальною і досліджується рядом науковців в різних галузях гуманітарних наук. У вітчизняних дослідженнях її намагалися розв'язати в межах психології, психіатрії та психопатології, а саме: В.О. Ананьєв, В.М. Бехтерев, Б.С. Братусь, Н.Є. Водоп'янова, В.П. Войтенко, П.І. Калью, С.С. Корсаков, І.Я. Коцан, Г.В. Ложкін, Г.С. Никифоров, М.І. Мушкевич, В.М. Мясичев, Н.В. Ходирєва та ін.

У сучасному світі проблема психічного здоров'я особистості набуває міждисциплінарного характеру. Перед суспільством постає ряд важливих завдань щодо формування психічного та психологічного здоров'я особистості на різних вікових етапах, з урахуванням різних умов її життєдіяльності та життєтворчості.

Психічне здоров'я - це одна з інтегрованих характеристик особистості, яка пов'язана з її внутрішнім світом і забезпечує гармонічне включення в соціум орієнтацію на саморозвиток і самореалізацію.

І.В. Шаронова стверджує, що «психічне здоров'я» – стан душевного благополуччя, який характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів і забезпечує адекватну умовам дійсності регуляцію поведінки та діяльності. Так, до сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад, збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, образів уяви, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібностей. Усі складові й чинники психічного здоров'я зумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Г.С. Нікіфоров вважає, що психічно здорова особистість – гармонійна, консолідована, врівноважена. Для її спрямованості характерна духовність, пріоритет гуманістичних цінностей і орієнтація на самореалізацію. Її здатність до самоуправління пов'язана з такими якостями, як цілеспрямованість, активність, адекватний самоконтроль. Психічні процеси здорової людини характеризуються максимальним наближенням суб'єктивних образів до відображення об'єктом дійсності, адекватним сприйняттям себе, розвиненими здібностями концентрувати увагу, утримувати в пам'яті інформацію, здатністю до логічної обробки інформації, критичністю мислення, креативністю та ін. У сфері психічних властивостей здорової особистості відрізняють такі якості, як оптимізм, врівноваженість, моральність, впевненість у собі, відповідальність, незалежність, інтерес до навколишнього світу, спрямованість на справу, демократизм, адаптованість і ін.

Основними критеріями психічного здоров'я є:

1. Відповідність суб'єктивних образів об'єктам дійсності, що відображаються і характеру реакцій - зовнішнім подразникам, значенню життєвих подій.

2. Адекватний віку рівень емоційно-вольової і пізнавальної зрілості особистісних сфер.

3. Адаптивність у мікросоціальних відносинах.

4. Здатність до самоуправління поведінкою, розумного планування життєвих цілей і підтримання активності в їх досягненнях тощо.

Основною функцією психічного здоров'я, на думку вчених, є підтримка активного динамічного балансу між людиною і оточуючим середовищем в ситуаціях, які потребують мобілізації ресурсів особистості.

Отже, психічне здоров'я є умовою успішного пристосування до нових соціальних умов, зокрема навчальних.

Психічне здоров'я молоді залежить від ряду факторів, які можуть негативно впливати. До них відносяться: негативні стресові ситуації, невміння підтримувати адекватні відносини з оточуючими, конфлікти, недостатній відпочинок, соціально-побутові умови, матеріальне становище, зовнішні подразники (шум та ін.). Збереження психічного здоров'я несумісне з вживанням будь яких психоактивних речовин. Нікотинова залежність є найбільш розповсюдженим психічним розладом, що не допомагає позбавитися стресу, а, навпаки, підвищує його рівень, і це сприяє розвитку важких психічних розладів. А оскільки психологічне здоров'я безумовно пов'язане з психічним здоров'ям, так як останнє створює базу для здоров'я психологічного, то слід звертати увагу на ті фактори, які негативно впливають на людину та вміти спокійно підходити до вирішення несприятливих ситуацій задля збереження психічного та психологічного здоров'я людини.

Таким чином, узагальнення наукової літератури дозволяє нам стверджувати, що «психологічне здоров'я» стосується особистості в цілому, знаходиться в тісному взаємозв'язку з вищими проявами людського духу, а психічне здоров'я як стан повноцінної психічної діяльності людини, що забезпечує вміння пристосовуватись як до сприятливих так і несприятливих умов та впливів.

КУЦЕНКО Людмила Іванівна

*практичний психолог ДНЗ «Київське вище
обласне професійне училище харчових
технологій та ресторанного сервісу»*

(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Сучасні зміни в Україні, спрямовані на інтеграцію різних систем освіти, як внутрішньодержавних так і зарубіжних, детермінують підготовку висококваліфікованих спеціалістів здатних критично підходити до отриманих задач, творчого їх вирішення, готових до постійного професійного розвитку і конкуренції на ринку праці сьогодні. Тому однією із головних цілей закладів вищої педагогічної освіти є формування особистості творчого фахівця, здатного до самореалізації в професійній діяльності.

Творче мислення є одним із феноменів сучасної психології та педагогіки, вивчення якого є нагальною проблемою сьогодення. Розгляд поняття творчого мислення і шляхів його розвитку в умовах сучасності необхідне для обґрунтування технологій його формування на різних рівнях освіти.

На нашу думку, основною метою вищої педагогічної освіти має стати підготовка майбутнього вчителя, здатного до творчого вирішення практичних задач. Виходячи з цього, особливо актуальним виглядає дослідження умов реалізації такої підготовки в сучасному закладі вищої педагогічної освіти.

Дослідженню різних аспектів цієї проблеми присвячені праці українських і зарубіжних учених, зокрема: А. Брушлінського, Л. Виготського, В. Давидова, Л. Занкова, О. Леонтєва, С. Рубіншейна, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. (розвиток творчого

мислення учнів та підготовка вчителя до розвитку творчого мислення учнів); Д. Богоявлінської, Л. Єрмолової-Толіної, О. Лука, О. Матюшкіна, С. Сисоевої, та ін. (теоретичні засади формування та розвитку творчої активності вчителя й учнів); Е. Берна, Д. Сьюпера, Дж. Голланда, Е. Еріксона, Е. Гінзберга, Є. Клімова та ін. (психологічні теорії професійного розвитку). Науковцями доведено, що творчість повинна стати складовою навчальної діяльності учнів і професійної діяльності вчителя, тому проблема розвитку творчого мислення є нагальною проблемою сучасної педагогічної науки. Але успіх процесу підготовки майбутнього вчителя до творчої діяльності, одним із аспектів якої є розвиток його творчого мислення, неможливий без визначення організаційно-педагогічних умов навчання, за яких відбувався б ефективний розвиток творчого мислення та навичок творчої діяльності.

Недостатня розробка даного аспекту підготовки студентів до творчої діяльності і зумовила постановку мети дослідження: теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови ефективного розвитку творчого мислення майбутнього вчителя в процесі навчання.

У своєму дослідженні ми розглядаємо творче мислення майбутнього вчителя як інтегративну єдність когнітивних процесів та інтелектуальних здібностей, яка визначає гнучкість, оригінальність і продуктивність мислення під час оволодіння професійною компетентністю та реалізації завдань професійної діяльності. Його змістовими характеристиками визначають швидкість, оригінальність, гнучкість, нетривіальність, глибину та здатність до трансформації. Головною особливістю творчого мислення є його нестандартність. Необхідною складовою творчого мислення є пізнавальний інтерес. Основою, необхідною передумовою розвитку творчого мислення вважають якості розуму, які є проявом розумових здібностей студентів, тобто «властивостей функціональних систем, які реалізують пізнавальні й психомоторні процеси. Вони мають індивідуальну міру прояву, яка виявляється в успішності та якісній неповторності виконання діяльності» [4, с. 185].

На нашу думку, показниками успішного розвитку творчого мислення є: по-перше – наявність умінь здійснювати перенос та синтез прийомів розумової діяльності з однієї галузі знань в іншу, по-друге – вміння практично застосовувати ці знання в професійній діяльності. Як основні критерії високого рівня його розвитку можна виділити вміння побачити проблему і проаналізувати її з різних позицій та вміння інтегрувати знання між собою.

Спираючись на вищевикладене, дослідження С. А. Сисоевої [3, с. 269] і власний досвід експериментального викладання, ми можемо зробити висновок, що ефективність процесу розвитку творчого мислення майбутніх вчителів залежить від реалізації комплексу організаційно-педагогічних умов організації освітнього процесу в педагогічному університеті, а саме: 1) ефективного використання навчального часу для підвищення рівня знань, умінь і навичок студента; 2) вдосконалення змісту і принципів структурування навчальних дисциплін з метою оволодіння студентами навичками дослідницької діяльності та отримання нових ідей і результатів, узагальнень (як об'єктивно нових, так і суб'єктивно нових); 3) відбір оптимальної сукупності форм і методів організації навчальної діяльності студента, що позитивно впливають на розвиток творчого мислення; 4) обов'язкове виявлення індивідуальних досягнень у когнітивній сфері; створення особистого творчого досвіду професійної діяльності та апробація його на практиці; 5). забезпечення навчально-методичної бази з питань формування творчого мислення.

Організоване і систематизоване освітнє середовище, спрямоване на розвиток педагогічного мислення, сприяє становленню сучасних студентів як майбутніх творчих фахівців.

Література

1. Вітвицька С. С. Розвиток творчого мислення майбутніх магістрів освіти як умова їх творчої самореалізації. Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. Випуск 5. 2014. С. 88-96.

2. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-е вид. Київ: Каравела, 2008. 352 с.

3. Сисоєва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] За ред. І. А. Зязюна. Київ: АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Київ: ВПОЛ. 2000. 636с.

МАМЧЕНКО Вікторія Геннадіївна,
студентка I курсу
спеціальності «Харчові технології»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна).

Науковий керівник:
КОСТЮК Дмитро Андрійович,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна).

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасних умовах все більшого значення набувають питання вивчення іноземної мови, особливо англійської. Першим завданням людини при переїзді в іншу країну є вивчення мови. Необхідність цього зрозуміла, так як без неї буде досить проблематично адаптуватися до життя в іншій країні.

Англійська мова є міжнародною, виступає в якості провідного засобу міжкультурної та міжмовної комунікації, служить засобом конструювання глобальної ідентичності і є найбільш досліджуваною іноземною мовою в усьому світі.

Серед основних психологічних аспектів вивчення іноземної мови найбільш важливими представляються наступні: 1) мотивація і інтерес до вивчення мови; 2) активна робота пам'яті та мислення; 3) здатності до вивчення мови; 4) співвідношення мови і мовлення при вивченні; 5) мовний бар'єр.

Мотивація є домінуючим чинником у вивченні мови. Для людей, які вивчають іноземну мову, важливим мотиваційним чинником є затребуваність фахівця зі знанням іноземної мови на ринку праці. Справа в тому, що в умовах кризи жорстка конкуренція на ринку праці робить базові знання іноземної для фахівців немовного профілю вже не конкурентною перевагою, а поступово обов'язковим вимогам. Володіння співробітників іноземною мовою є важливим фактором для економічної конкурентоспроможності організації, тобто є частиною її інтелектуального капіталу.

Психологічні бар'єри не належать до числа добре вивчених проблем. Визначена феноменологія соціально-психологічного бар'єру, його природа і роль, виділені і глибоко вивчені бар'єри спілкування, запропоновані різні класифікації бар'єрів. Однак в цілому в психології відсутнє чітке визначення бар'єру, неоднозначно визначається природа його виникнення, мають місце лише окремі фрагментарні дослідження психологічних бар'єрів. Думки викладачів і психолінгвістів сходяться в тому, що мовні бар'єри – це те, що найчастіше заважає дорослій людині успішно опанувати іноземну мову.

Можна виділити 2 класи бар'єрів:

Зовнішні бар'єри - об'єктивні, що виникають перед людиною незалежно від її бажання. Наприклад, коли вона ніяк не може підібрати для себе методику навчання, що відповідає її цілям, або знайти відповідного викладача.

Внутрішні бар'єри - суб'єктивні, породжуються всередині самої людини, і коріння їх можуть сидіти дуже глибоко у підсвідомості. Але також можуть бути пов'язані з якимись

фізичними проблемами (наприклад, зниженим слухом), або з віком, або із загальною детренованістю пам'яті.

Найперший і головний бар'єр, який необхідно подолати, приступаючи до вивчення іноземної мови, полягає в подоланні початкового страху перед таким складним, здавалося б, завданням. Дорослій людині на це треба зважитися. У будь-якої здорової дитини такого бар'єру немає (як, втім, немає і безлічі інших психологічних бар'єрів).

З чим може бути пов'язаний цей страх? З можливістю невдачі, і як наслідок - втратою віри в самого себе. З необхідністю систематичних занять - а жодна методика в світі не забезпечить людині надійний результат, якщо вона не буде регулярно займатися. З детренованістю власного мозку, який відвик вирішувати нові інтелектуальні завдання. І поки не спробуєш - здається, що вивчення іноземної мови є нереально складним завданням.

ПАВЛИК Наталія Василівна,

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (м. Київ, Україна)

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема збереження психологічного здоров'я людини в умовах сучасних викликів виявляється надто актуальною й соціально значущою.

Майбутній психолог як професіонал має не тільки теоретично володіти інформацією стосовно норм психологічного здоров'я людини, а й практично опанувати навички гармонійної поведінки й здорового способу життя. Адже справляти конструктивний психологічний вплив на інших людей, допомагати їм у подоланні життєвих та професійних криз здатна лише цілісна, психологічно здорова особистість. Сьогодні вітчизняна культура, відзначається маргінальністю соціальних та індивідуальних еталонів; індиферентністю стосовно духовного виміру буття, що зумовлює порушення психологічного здоров'я особистості. Емоційна неврівноваженість, роздратованість, тривожність, депресія, відчуття спустошеності життя, втрата самовладання, агресивність, слабовілля, егоцентризм – усе це є проявами дисгармоній психологічного здоров'я, які постають причинами психологічних проблем наших співвітчизників. Щоб відповідати вимогам сьогодення і бути спроможним до конструктивної самореалізації, психолог повинен бути психологічно здоровим, мати духовний імунітет для протистояння руйнівним зовнішнім факторам. Все це зумовлює *актуальність* для сучасної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти проблеми гармонізації і зміцнення їх психологічного здоров'я.

Психологічне здоров'я є одним зі значимих понять психології. Йому присвячені праці А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, В. А. Ананьєва, Б. С. Братуся, І. В. Дубровіної, О. В. Хухлаєвой, В. Е. Пахальян, О. В. Шувалова та інших. Поняття «психологічне здоров'я» вперше було введено І. В. Дубровіною і тривалий час входило в базовий зміст поняття *психічного* здоров'я. Однак сучасна наука розмежовує сфери психічного й психологічного здоров'я, адже існує декілька специфічних рівнів життєдіяльності людини: біологічний, психічний, психологічний, соціальний, духовний тощо. І на кожному з цих рівнів здоров'я має особливості свого прояву. На *біологічному* рівні здоров'я припускає динамічну рівновагу функцій усіх внутрішніх органів та їхнє адекватне реагування на вплив зовнішнього середовища. Біологічне здоров'я передбачає наявність гомеостазу, що дозволяє людині адекватно реагувати на різні зовнішні чинники. На *психічному* рівні здоров'я – це стан благополуччя, що забезпечує адекватну регуляцію поведінки й діяльності людини, за

рахунок дії *вищих психічних функцій* (емоційних, вольових, інтелектуальних, соціальних). Здоров'я на *психологічному* рівні пов'язане з особистісним контекстом, у межах якого людина з'являється як психічне ціле. Чим гармонійніше об'єднані всі істотні властивості особистості, тим вона більш стійка, урівноважена й здатна протидіяти впливам, що перешкоджають її цілісності. Душевний спокій – це баланс, стан гармонії зі світом й, насамперед, із самим собою. Якщо основою психічного здоров'я є розвиток вищих психічних процесів, то основу *психологічного* здоров'я становить повноцінний розвиток *особистості* на всіх етапах онтогенезу. Усвідомлення й прийняття людиною власних особливостей припускає активну позицію самої людини, її зацікавленість у своєму розвитку. *Духовно-психологічне* здоров'я формується на більш пізніх етапах онтогенезу на основі актуалізації вершинних особистісних утворень (духовного потенціалу) й визначає здатність особистості до самовизначення, самовдосконалення, здійснення своїх сенсів.

Отже, психологічне здоров'я не зводиться лише до психічного, а описує особистість у цілому. Це стан, коли психічне здоров'я сполучається з особистісним й зумовлене оптимальним функціонуванням усіх психологічних підструктур. Психологічне здоров'я та особистісна зрілість можуть використовуватися як синонімічні поняття. Функціями психологічного здоров'я є: конструктивний розвиток особистості й підтримка динамічного балансу між людиною й середовищем. Психологічне здоров'я є підґрунтям особистісної стійкості та психологічного імунітету людини в ситуаціях соціально-економічних, політичних, екологічних криз. Воно зумовлює конструктивність особистісного розвитку й сприяє мобілізації особистісних ресурсів.

Дослідження феномена психологічного здоров'я (його сутності, видів, критеріїв норми) досі триває, й сьогодні стає все більш актуальним. Проблема психологічного здоров'я розглядається на декількох рівнях: біологічному, психологічному, соціальному, духовно-екзистенціальному. Звідси витікає розуміння феномена психологічного здоров'я особистості як багаторівневої структури, яка містить відповідні компоненти.

Нами було запропоновано 4-х рівневу структуру психологічного здоров'я, яка містить духовно-смысловий, соціально-особистісний, індивідуально-психологічний та психосоматичний компоненти. *Гармонійність* психологічного здоров'я проявляється у повноцінній сформованості й узгодженості його компонентів. Ключовим словом для опису психологічного здоров'я є термін «*гармонія*», або «*баланс*». Це гармонія між підструктурами самої особистості (духовною, соціальною, емоційною, вольовою, інтелектуальною, тілесною), гармонія між людьми, між людиною і природою; між умінням адаптуватися до середовища й адаптувати його у відповідності до своїх потреб. Гармонія розглядається як процес. Тому психологічне здоров'я являє собою динамічну сукупність психічних властивостей, що забезпечують гармонію між потребами людини й навколишнього світу.

Далі було побудовано концептуальну модель гармонізації психологічного здоров'я особистості (рис. 1). До складу моделі входять: компоненти, дихотомічні критерії, рівні психологічного здоров'я, психологічний механізм та детермінанти його гармонізації. Психологічними детермінантами гармонізації психологічного здоров'я особистості виступають: здоровий спосіб життя, помірність у задоволенні фізичних потреб, оптимальна фізична і розумова активність людини, розвиток самоконтролю, саногенні почуття, позитивне мислення, подолання егоїзму, самовиховання моральних якостей та моральних ставлень до людей, до себе, до світу в цілому, творча самоактуалізація, моральне самоусвідомлення, актуалізація духовного потенціалу.

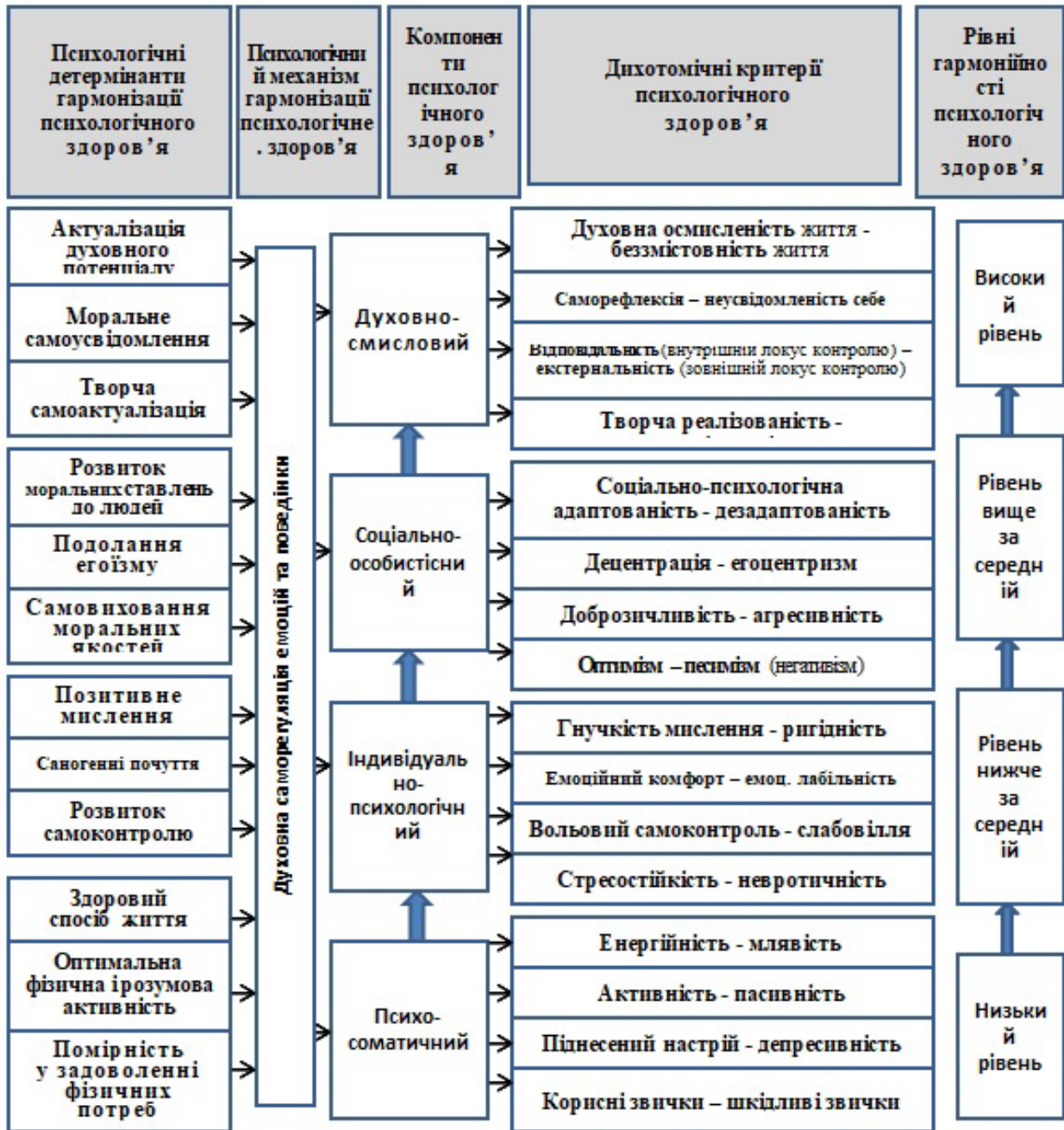

Рис. 2.1. Концептуальна модель гармонізації психологічного здоров'я особистості.

Якщо «ключовим» словом для опису психологічного здоров'я є «гармонія», то центральною характеристикою психологічно здорової людини можна назвати *здатність до саморегуляції*, яка забезпечує можливість адекватного пристосування як до сприятливих, так і несприятливих умов. Отже, основна функція психологічного здоров'я – це підтримка активного динамічного балансу між людиною й навколишнім середовищем у ситуаціях, що вимагає мобілізації психологічних ресурсів. Тож механізмом гармонізації психологічного здоров'я особистості виступає духовна саморегуляція, яка зумовлює здатність управляти своїми емоціями і поведінкою, керуючись моральними імперативами (дотримання обов'язку, взаємоповаги, любові тощо).

Розвиток психологічних детермінант є основою подальшої розробки психологічних засобів гармонізації психологічного здоров'я особистості.

САПОЖНИКОВА Євгенія Максимівна,
студентка III курсу
спеціальності 053 «Психологія»,
гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Становлення і розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів у освітньому просторі є однією з найважливіших умов забезпечення ефективного професійного зростання. Важливу роль у професіоналізмі психологів становить розвиток професійної самосвідомості як психологічний феномен, що забезпечує майбутньому психологу цілісність і визначеність у професійній діяльності. Необхідність формування високого рівня професійної самосвідомості майбутніх психологів обумовлена такими чинниками, як суспільна потреба у їх професіоналізмі та престижність професії в системі освіти. Професійна самосвідомість необхідна майбутньому психологу для успішного самовизначення і являє собою постійну роботу щодо формування і деталізації внутрішнього образу професійної діяльності.

Своєчасне становлення та повноцінний розвиток професійної самосвідомості є необхідною умовою професійного зростання будь-якого фахівця. Особливо важлива ця проблема для процесу професіоналізації особистості майбутніх психологів, оскільки фахівці соціономічного кола професій найбільшою мірою актуалізують власну свідомість і самосвідомість у своїй професійній діяльності.

Проблема підготовки практичних психологів набула сьогодні особливого значення у зв'язку із великим соціальним замовленням на цю спеціальність та різними формами їхньої підготовки. Питання про зміст образу Я психолога у свідомості студентів-психологів є важливим аспектом моніторингу процесу та результату професійної освіти і професійного становлення, підставою для прогнозу професійної поведінки і якості професійної діяльності.

Водночас, проблема психологічних особливостей образу Я майбутніх психологів залишається недостатньо вивченою. Недостатньо досліджено становлення професійної самосвідомості майбутнього психолога під час навчання у ВНЗ. Таким чином, постає потреба в оптимізації образу Я майбутніх психологів на допрофесійній стадії.

Новий сенс сучасного професіоналізму та ролі особистості в його формуванні спричинив за собою радикальну переоцінку цінностей професійного розвитку. Зросли вимоги до фахівця, його підготовки та освіти, до відповідальності суб'єкта за свою кар'єру, за своє професійне майбутнє. Для молоді – майбутніх суб'єктів суспільних відносин – на перший план вийшли проблеми усвідомленого і особистісно-орієнтованого вибору професії, отримання професійної освіти і оволодіння професією, професійного росту та самовдосконалення.

Студентський вік – початок переходу від юності до дорослості, найважливіший період розвитку самосвідомості і зрілої самооцінки. Феноменально це виявляється в усвідомленні своєї індивідуальності, неповторності, мотивів поведінки та діяльності. У завершальній стадії знаходиться і професійне самовизначення студентів. Все це робить не тільки можливою, але і необхідною спеціальну роботу з управління процесом професійної самосвідомості студента, формування його професійної Я-концепції.

Професійна самосвідомість характеризує певний рівень самовизначення студента: усвідомлення своїх життєвих цілей і побудову планів, які пов'язані з самореалізацією в професійній сфері, усвідомлення своїх професійних намірів (що він хоче), своїх можливостей, здібностей, обдарувань (що він може, межі його самовдосконалення), усвідомлення вимог, що пред'являються діяльністю, професійною групою (що від нього вимагають). Придбання професійних знань, умінь, включення студентів у різні види практичної діяльності, прийняття професійних цілей та ідеалів у професійній діяльності

виступає ефективною умовою розвитку майбутнього фахівця ще на стадії навчання. Висока продуктивність процесу становлення професійної самосвідомості обумовлюється сформованістю активної життєвої та професійної позиції особистості, що враховує як власні потреби, так і інтереси соціуму.

Із зростанням професіоналізму професійна самосвідомість змінюється, також змінюються самі критерії оцінювання себе як професіонала. Розширення професійної самосвідомості виражається у зростанні числа ознак професійної діяльності, що відбиваються у свідомості фахівця, у подоланні стереотипів, в цілісному баченні себе в контексті усієї професійної діяльності. Можливість адаптації індивіда до вимог професії стає здійсненою лише завдяки свідомому розвитку самої людини, її життєвих уявлень і професійних планів. Студент, що розвиває свою професійну самосвідомість, проявляє оптимізм з приводу своїх потенційних успіхів у майбутньому, більш впевнений у своїй професійній компетентності, відкритий в професійних комунікаціях, готовий напружено працювати, ставить перед собою реалістичні професійні цілі, готовий приймати на себе відповідальність за професійні проблемні ситуації, проявляє повагу до особистості іншого, з готовністю висуває нові ідеї та плани.

Отже, зміни, які відбуваються в соціально - економічній, політичній, культурній галузях у сучасній Україні, висувають підвищені вимоги до різнобічного та гармонійного розвитку особистості, професіоналізму фахівців усіх рівнів, в тому числі і до майбутніх психологів. У психологічній діяльності більше, ніж в будь-який інший, успіх професійної діяльності та ефективність виконання трудових обов'язків залежить від сформованості професійної самосвідомості, образу Я фахівця, усвідомлення себе як професіонала, наявності та ступеня розвитку у психолога професійно значущих якостей його особистості.

СМОЛІНЧУК Лариса Симонівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
професійної освіти,
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)*

АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ ДО ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПАНДЕМІЄЮ

Пандемія, що охопила світ у 2020 році, вплинула на всі сфери життєдіяльності суспільства, в тому числі і на освіту. Фактично пандемія стала причиною трансформації сформованого формату організації навчання на всіх рівнях освіти. 2020-й та початок 2021 року для усіх учасників освітнього процесу пройшов у режимі онлайн, зумовивши потребу оперативного вивчення і застосування технологій дистанційного навчання не тільки студентами та викладачами, але й представниками адміністративного та навчальнодопоміжного персоналу. Для всіх учасників освітнього процесу звичними стали проведення онлайн-лекцій, нарад, конференцій тощо з використанням додатків Google Meet, Zoom та інш.

Слід зазначити, що дистанційні освітні технології давно завоювали право на існування в системі освіти, особливо вищої. Ще в кінці минулого століття з'явилися ґрунтовні наукові дослідження щодо застосуванні ІТ-технологій в галузі освіти, були проведені міжнародні масштабні дослідження, присвячені місцю і ролі інформаційних технологій в системі освіти, ідеям «комп'ютеризованого академічного середовища», які визначили пріоритети в сфері реформування освіти в 21 столітті.

Щодо впровадження дистанційного навчання в практику, то в Україні ще в 2013 році було розроблено та затверджено наказом МОН України «Положення про дистанційне навчання», що визначає мету, зміст і способи його реалізації. Крім того, стратегічні

положення і завдання сучасної освіти, зокрема, розвиток інформаційних та комунікативних компетенцій входять в зміст діючих нормативних і законодавчих документів у галузі освіти: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та ін.

Проте, незважаючи на численні наукові дослідження, законодавчу базу, методичні розробки з організації дистанційного навчання, університетська освіта в Україні, як і в більшості інших країн світу, виявилися неготова до масового впровадження дистанційного навчання в стислі терміни.

З березня 2020 року у Національному авіаційному університеті, навчання проводиться в дистанційному режимі, за допомогою сервісу Google Meet, який дозволяв проводити практичні та лекційні заняття у режимі відео-конференції.

В процесі дистанційного навчання і викладачі, і студенти зіткнулися з низкою проблем, які потребують вивчення та вирішення.

Звичайно, слід відмітити і певні переваги, серед них: можливість студента виконувати завдання у зручний для нього час; відсутність чітко визначеного місця для ознайомлення з лекційним матеріалом (як, наприклад, при відвідуванні лекцій в університеті); постійний доступ до навчальних матеріалів, презентацій в онлайн-режимі.

Щодо проблем, то це, перш за все: відсутність «живої» комунікації; відсутність контролю з боку викладача під час виконання контрольних завдань та, без яких викладачу важко оцінити ефективність засвоєння студентами нового матеріалу; спокуса і достатньо можливостей для «несамостійного» навчання; психологічний тиск як на викладачів, так і на студентів; відсутність зворотнього зв'язку з аудиторією і т.д.

Однією з проблем стало значне збільшення навантаження на викладачів. Загальноприйнята думка, що дистанційне навчання економить час і зусилля викладача, працює лише на рівні використання готових курсів, а ось створення нових курсів, навпаки, вимагає багато додаткових часових і інтелектуальних затрат (а в ситуації, що склалася, більшість викладачів змушені були в екстреному порядку створювати саме нові курси).

Висновок. Робота ж в умовах пандемії і вимушеної ізоляції змусила кожного без виключення учасника навчального процесу в стислі строки на практиці освоїти сучасні технології та нові методи викладання і навчання. Як показала практика Національного авіаційного університету освітній процес зміг, використовуючи цифрові технології, адаптуватись до викликів, пов'язаних з пандемією. Не постраждали якість теоретичної підготовки, доступність та комфортність проведення занять. Зрозуміло, що після виходу з карантину освіта вже не повернеться в традиційний стан, набутий величезний досвід, який потрібно проаналізувати і ефективно використовувати в майбутньому, коли студенти повернуться до аудиторій.

ХИЖНЯК Анна Анатоліївна,
*кандидат психологічних наук,
старший викладач,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Сучасне суспільство висуває ряд нових вимог до педагогічної сфери діяльності. На даному етапі його розвитку, вчені починають вивчати не тільки процес впливу педагога на учнів чи студентів і їх результат навчання, але і звертають пильну увагу на саму особистість педагога, яка до цього часу знаходилася в тіні [1, 3, 4].

Педагогічна діяльність відноситься до дуже складних видів людської діяльності. Але чим саме займається педагог, більшість людей не зовсім розуміють, обмежуючись

зовнішніми, видимими характеристиками його діяльності [2]. В той час, як педагогічна діяльність накладає суттєвий відбиток на особистість.

У сучасній науковій літературі присутні деякі дані про деструктивні зміни в професійній діяльності викладача [3, 5]. Тут прослідковуються чіткі деструктивні процеси, що ведуть до негативних змін в особистості педагога. Це викликає підвищений дослідницький інтерес до проблеми виникнення та прояву факторів які впливають на професійну діяльність педагога, тим самим, змінюючи риси особистості.

З точки зору впливу на особистість кожен компонент структури професійної діяльності володіє окремими потенційними можливостями. Приведемо декілька прикладів до цього твердження: предметно-операційна діяльність, пов'язана з тривалим виконанням операцій, які потребують витончених дій, може розвинути такі особистісні риси, як терплячість і самоконтроль, та емоційна ригідність; когнітивна діяльність, пов'язана з самостійним проектуванням складних технічних систем, може посилити особистісну самодостатність, але разом з тим стати причиною великого розумового перевантаження; комунікативна діяльність, пов'язана з управлінням підопічних, може посилити особистісну домінантність, або агресивність. Ми можемо, таким чином, говорити про існування *предметно - операційних, когнітивних та комунікативно - рольових факторів* впливу професійної діяльності на особистість, які з точки зору її можливої дизгармонізації. Так, в контексті проблеми професійно-особистісних деструкцій предметно-операційний компонент професійної діяльності нам практично не цікавий – тому, що він розвиває, перш за все, психофізіологічні якості: можливості психомоторики, сенсорики, уваги.

Більш цікавим, щодо проблеми яку ми розглядаємо, є *фактори когнітивної групи*, оскільки вони можуть слугувати пізнавальної активності особистості, призводячи до формування особистості з професійно-однобічними інтересами. Проте ці фактори все ж таки не є ключовими серед детермінантів професійних деструкцій особистості, оскільки когнітивна сфера особистості є сферою, яка найбільш легко керується свідомістю і тим самим найменш позначений негативним впливом.

Стосовно *факторів комунікативно-рольової групи*. До неї відносяться умови професійної діяльності, які залишають службово-посадовий відбиток – тобто нормативний шаблон на процес комунікації людини з іншими людьми. Серед таких умов ми можемо назвати наступні посадова ієрархія, міра відповідальності за діяльність підопічних перед керівництвом, прийняті форми проявів поваги начальника. Впливаючи на область міжособистісних стосунків, такі фактори, можливо, здатні в тій або іншій мірі залишити ці стосунки без емоційного забарвлення або придати їм специфічний емоційний фон, робити їх формальними та не природним.

Професійно-обумовлені фактори комунікативно-рольової групи теж можуть сприяти формуванню особистості професійного типу, закріплюючи в формі звички конкретний спосіб звертання до іншої людини, окремий стиль комунікативного контакту. Таким чином, у контексті дослідження чітко видно актуальність вивчення саме факторів комунікативно-рольової групи, тому, що в її основі лежать інтерперсональні особливості взаємодії в професійній діяльності, вивчення яких допоможе структурувати знання про процеси особистісних деструкцій в професійній діяльності педагогів.

Література

1. Анисимова О. А. Психолого-педагогическая компетентность как фактор сохранения и укрепления профессионального здоровья учителя: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01. М., 2002. 19 с.
2. Бобрик Т. З. Формирование педагогических ценностей будущих преподавателей физической культуры как социально-педагогическая проблема. Актуальные проблемы теории и методики физической культуры, спорта и туризма : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых. Минск, 2008. С. 284–286.
3. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е. С. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. 2-е изд. СПб.: Питер, 2008. 336 с.

4. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособ. для студентов вузов. М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. 336 с.

5. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічні аспекти забезпечення діяльності: монографія. К.: Міленіум, 2004.

ЧЖАН СІНЬ,

кандидат філософських наук, викладач,

Університет Хучжоу

(м. Хучжоу, КНР)

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ОРЕСТА НОВИЦЬКОГО

В умовах глобальних перетворень в суспільстві та змін, що відбуваються в освіті, поряд з інноваціями особливе місце займає вивчення та актуалізації досвіду минулого.

Об'єктивний аналіз цього досвіду дає змогу оцінити сучасний стан освіти, встановити залежність педагогічних явищ від певних суспільно-політичних і соціально-культурних умов, є важливим джерелом розроблення стратегії сучасної освіти, необхідною основою науково-педагогічного пізнання, на ґрунті якого виникають нові концепції.

Науково-педагогічна спадщина Ореста Марковича Новицького посідає чільне місце в історії становлення української філософії та розвитку вищої школи на теренах України.

Наукова розвідка персоналії передбачає вивчення основних етапів життя і діяльності педагога на основі аналізу, систематизації та узагальнення максимальної кількості різноманітних джерел, що відображають життєвий шлях і творчість обраної постаті. Творча біографія містить власне життєпис педагога, характеристику загального суспільного та освітнього контексту, у якому формувався світогляд і відбувалась його діяльність, опис і характеристику його поглядів та оцінку значення творчої спадщини та освітньої діяльності для подальшого розвитку педагогічної науки і освітньої практики.

Дослідження постаті та праць Ореста Новицького показали, що він є першим професором філософії Університету Св. Володимира і довгий час займався різними питаннями у галузі історії філософії, психології і педагогіки. Дослідники відмічають його величезні наукові здобутки у царині психології. Орест Новицький став автором першого вітчизняного університетського підручника з психології «Керівництво з досвідної психології» (1840), який користувався великою популярністю серед студентської аудиторії досить тривалий час, свідченням чого було неодноразове його перевидання. Саме О. Новицький був першим з вітчизняних професорів університетського рівня, який розробив систему викладання курсу психології для вищої школи європейського зразка і реалізував її у практичній викладацькій діяльності. Для сучасної педагогічної теорії і практики ім'я Ореста Новицького означає велику кількість посібників і підручників для вищої школи і безцінний досвід викладацької роботи зі студентами. У спогадах про О. Новицького випускники Київського університету згадують: «лекції, які найбільше наближалися до ідеалу університетського викладання та викликали у нас жвавий інтерес – це були лекції з російської словесності Н. Костиря та з філософії О. Новицького. Лекції Ореста Марковича з психології, логіки і стародавньої філософії принесли безсумнівну користь нашому розумовому розвитку. Читання його відзначалися неабиякою ясністю і повнотою викладу та містили у собі великий інтерес для слухачів» [1, с.244].

Література

1. Чалий М. Із спогадів про університет та викладачів (30-40 рр. XIX ст.). З іменем Св. Володимира. Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників: У 2-х кн. К., 1884. С. 244.

ШМАРГУН Тетяна Миколаївна,
аспірантка,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ

Доступ до широкого використання нових інформаційних технологій, в тому числі і в навчальному процесі, підсилює можливість дистанційного впливу на людей з метою зміни поведінки та настроїв. Це створює можливості для класичної форми маніпуляції. Частина інформаційного середовища не завжди об'єктивно відображає навколишній світ, в ній в різних (часто дивних) співвідношеннях перетинаються адекватна та ілюзорна суб'єктивні реальності. Взаємодіючи і впливаючи одна на одну, вони можуть створювати психологічні пастки, що вимагають від людини постійного аналізу. Не маючи професійних консультантів, можливостей звернутися до аналітичних центрів, учасники інтернет-взаємодії вимушені витратити багато ресурсів, щоб не стати предметом маніпуляцій, а часто і для збереження власної і професійної ідентичності.

Приховуючи інформацію, ускладнюючи можливість отримання об'єктивних даних, можна змотивувати людину на конкретні дії (обрати конкретну послугу, записатися на потрібний курс, придбати товар і т.п.).

Для окремих людей може являти небезпеку діяльність різних об'єднань (політичних партій, громадських рухів, націоналістичних організацій, фінансово-економічних структур, мафіозних кланів, лобістських груп). Окрема проблема – це діяльність відділів кіберрозвідки. (Наприклад спроби Росії впливати на результати виборів у Сполучених штатах). І таких загроз інформаційно-психологічній безпеці людини дуже багато.

Варто відмітити, що в кризові часи, а зараз світ переживає досить серйозні проблеми з адаптацією до діяльності в умовах пандемії, навіюваність окремих людей, зокрема, й суспільства загалом суттєво збільшується. Цей ефект має форму певного психічного зараження конкретними психоемоційними станами (психологічна індукція), що в свою чергу, може провокувати несвідомі дії. (10.03. 2021 р., Міністерство освіти і науки України проводило спеціальний брифінг для батьків і вчителів, причина – раптове збільшення самогубств серед школярів в місті Києві, названа причина, активізації «груп смерті» в соціальних мережах, молодіжних чатах, Тікток).

Тому знання і розуміння індивідуально-психологічних особливостей і закономірностей функціонування психіки є для людини не тільки елементом загальної культури, а й умовою виживання і безпеки.

ЯЦИНА Олена Федорівна,
доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
(м. Ужгород, Україна)

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Спрямування сучасних трансформаційних процесів в освіті України до європейських стандартів, де узгоджуються ринок праці з ринком освітніх послуг, вимагає оновлення процесу професійної підготовки студентів у вищій школі. Реалізація цього глобального завдання має забезпечити підготовку висококваліфікованих конкурентоздатних спеціалістів,

які поєднують якісну фахову підготовку з умінням самостійно і нестандартно мислити в умовах мінливості соціальної реальності. На нашу думку, це означає, що майбутні фахівці, набуваючи міцні знання, можуть аргументувати власні позиції та обрати поведінкові стратегії, адекватні професійній комунікативній ситуації; маючи досвід дослідницької діяльності, можуть використати його для вирішення різнопланових завдань з обраного профілю; оволодіваючи професійними вміннями та навичками, задовольняють потребу в самовдосконаленні. Зазначене формується саме в процесі самостійної роботи студентів (СРС), здійснення якої з урахуванням інноваційних методів навчання, забезпечують викладачі вищої школи. Слід відмітити, що в умовах глобальних трансформацій проблематика інноваційних методів навчання виходить на широкі наукові проєкції і має свій прикладний потенціал відносно освітніх методик, форм і методів викладання у вищій школі.

Нормативні документи Міністерства освіти і науки України визнають СРС основним видом навчально-пізнавальної діяльності студентів, в якій головним завданням викладача у вищій школі стає організація активної самостійної роботи з метою саморозвитку студентів із подальшим їхнім самоздійсненням: особистісним, соціальним, професійним.

Професійна компетенція психолога має свою специфіку і особливості, що наявні частково на момент вибору професії/початку навчання, частково формуються в процесі навчання та постійно вдосконалюються і оновлюються в процесі виконання професійних завдань. Не вдаючись до аналізу достатньо великої кількості визначень щодо сутності понять «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетенція», відмітимо найбільш суттєве, що їх характеризує. На наш погляд, це спроможність результуючого показника в професійній діяльності, підґрунтя якого складають знання, уміння і навички.

На підставі теоретичного аналізу досліджень проблем організації СРС актуальним виявляється ухил на розвиткові умінь і навичок самоосвіти, стимулюванні активності, формуванні самостійності, пізнавального інтересу студентів. На цій підставі СРС розглядається, як:

- 1) різновид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес та формує відповідні особистісні якості;
- 2) засіб їхньої професійної компетентності як майбутніх спеціалістів;
- 3) система заходів, що забезпечує керівництво самостійною діяльністю студентів.

При цьому важливим є питання професіоналізації та індивідуалізації змісту самостійної навчальної діяльності студентів, що забезпечує розвиток потребнісно-мотиваційної сфери із формуванням рефлексивної компетентності майбутнього фахівця. Значення останнього пов'язуємо із усвідомленням суб'єктності в діяльності, що дозволяє виявляти власну індивідуальність у розв'язку професійних завдань.

Науково організована самостійна робота обумовлює активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів; навчає самостійно працювати з науковою та методичною літературою, здобувати необхідні знання, набувати практичні вміння й навички для професійної діяльності. Щоб самостійна робота була ефективною, студент має глибоко усвідомити її необхідність, мету й подальшу корисність для себе. Тому варто підкреслити, що виконання завдань самостійної роботи створює базу для формування внутрішньої мотивації навчання студентів. Як правило, студент, який володіє навичками самостійної роботи, активніше і глибше засвоює навчальний матеріал, виявляється краще підготовленим до творчої праці, до самоосвіти в професійній діяльності.

Самостійна робота студентів визначається готовністю до безперервного пошуку нового, актуального знання, до грамотного здійснення інформаційних процесів (пошуку, зберігання, переробки) – що є однією із професійних компетенцій фахівця в будь-якій галузі, яка визначає успішність його особистісного зростання і соціальну затребуваність.

Очевидно, що вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навичок самостійної творчої роботи. Організація самостійної роботи студентів надає можливості особистісного залучення студента до опанування професійної діяльності та формує в нього професійні якості: відповідальність, креативність, інформаційну культуру,

здатність до самоосвіти. Її продуктивність забезпечується поєднанням різноманітних форм навчальної діяльності.

Таким чином, самостійна робота студента створює умови для зародження власної думки та пізнавальної активності. Навички самостійного пошуку та опрацювання наукових, літературних, бібліографічних джерел допомагають швидко знаходити потрібну інформацію різної тематики та підтримують образ всебічно розвиненого й інтелектуально багатого професіонала.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ БАКАЛАВРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

ДІДОРА Марія Іллівна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології,
Житомирська міжрегіональна
академія управління персоналом
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

У сучасних умовах швидких соціальних змін все більшого значення для майбутніх психологів набуває самостійність як характеристика їх особистості. Вона сприяє самоствердженню особистості, підтриманню стабільності її внутрішнього світу, розвитку самоконтролю та вміння брати на себе відповідальність за свої дії і вчинки.

Для розвитку самостійності як стійкої властивості характеру особистості важливо надавати їй можливість набувати досвіду самостійної поведінки: здійснювати певні дії без втручання зі сторони, самій приймати рішення, робити власний вибір, висувати нові ідеї та пропозиції, творити своє судження тощо. Відтак, вагомого значення набуває організація самостійної навчальної роботи та самоосвітньої діяльності учнів, студентів у навчальних закладах.

Сутність самостійної навчальної роботи у науковій психолого-педагогічній літературі (І. Зимня, Т. Лисянська, М. Савчин та ін.) визначають як організовану самим учнем в силу його внутрішніх пізнавальних мотивів, у найбільш зручний з його точки зору час, контрольовану ним самим діяльність на основі позашкільного опосередкованого системного управління нею з боку вчителя. Самостійна навчальна робота постає завжди як внутрішньо мотивована діяльність, виконання якої вимагає досить високого рівня самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистісної відповідальності й приносить задоволення як процес самовдосконалення та самопізнання. Вона передбачає виконання учнем, студентом певних дій, самоорганізацію й самоконтроль. Самостійна навчальна робота може набувати різних видів, зокрема: творче сприйняття та осмислення інформації під час навчальних занять, опрацювання навчальної, довідкової літератури, першоджерел; підготовка до семінарських та практичних занять, до заліків та іспитів; виконання курсових робіт і проектів; різні види практики тощо.

За О. Малихіним, самостійна робота – основна форма організації самостійної навчальної діяльності учнів, студентів, яка здійснюється у процесі навчальної роботи, за умови безпосереднього невтручання викладача, відповідає вимогам навчальних планів і програм вищого навчального закладу, спрямована на організацію й реалізацію процесу пізнання, засвоєння певного досвіду відповідно до завдань підготовки майбутнього фахівця.
[1]

Високий рівень самостійності навчальної діяльності не потребує скеровуючої зовні сили і може сприяти подальшому розвитку самоосвітньої діяльності.

Сутність самоосвітньої діяльності у сучасній психологічній літературі визначають як цілеспрямовану самостійну пізнавальну діяльність, що продовжує загальну та професійну освіту, заповнює пробіли у знаннях (А. Айзенберг, І. Наумченко, Г. Серіков, Н. Терехова, М. Поднебесова, Т. Ярцев та ін.), скеровується мотивами пізнання (В. Бондаренко, Н. Бухлова, Б. Райський, М. Скаткін та ін.) та внутрішнім бажанням розвитку (М. Поднебесова), пов'язана з рефлексією, самооцінкою, самоідентифікацією особистості (Т. Яковець), може стати основою для формування і розвитку системи індивідуальних особистісних смислів (А. Алексєєв, А. Асмолов та ін.). За І. А. Мартинюк, самоосвітня діяльність – це «діяльність, що спонукається внутрішніми мотивами самовдосконалення та

передбачає застосування спеціальних засобів пошуку і засвоєння соціального досвіду, результатом якої стає новий соціальний досвід (нові знання, уміння, навички) та саморозвиток особистості загалом». [2]

Основна відмінність самостійної навчальної роботи від самоосвітньої діяльності полягає у тому, що самостійна робота в основному скеровується зовнішніми силами, а самоосвітня діяльність – внутрішніми мотивами суб'єкта.

Узагальнюючи вище викладене, підкреслимо: у сучасному суспільстві для формування повноцінної особистості майбутнього психолога надзвичайно важливо приділяти увагу розвитку його самостійності, що потребує посилення уваги до організації самостійної навчальної роботи студентів, сприяння становленню їх самоосвітньої діяльності.

Література

1. Малихін О. В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2009. 22 с.

2. Мартинюк І. А. Сутність поняття «самоосвітня діяльність особистості». Теоретичні та прикладні проблеми психології : зб. наук. праць. 2015. Т. 2, №3(38). Сєверодонецьк, 2015. С. 204–217.

ЛІВАНДОВСЬКА Інна Антонівна

викладачка кафедри психології

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

(м. Умань, Україна)

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗРОБКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СУПРОВОДУ ДБСТ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна місія вищої освіти – це насамперед забезпечення сталого інноваційного розвитку України через підготовку висококваліфікованих фахівців, створення та поширення знань, формування інтелектуального, соціального та духовного капіталу суспільства, готового до викликів майбутнього. Звичайно це стосується і підготовки фахівців супроводу дитячих будинків сімейного типу, а саме: психологів, соціальних працівників, тощо.

Одним із ключових завдань при реалізації та розробці таких освітніх програм має бути забезпечення процесу набуття студентами високого рівня універсальних та професійних компетенцій; досягнення рівня інклюзії, який відповідає найвищому рівню країн ЄС в умовах закладу вищої освіти.

«Soft skills» – це не тільки один з нових освітніх трендів динамічно мінливого «складного» світу, а багато в чому функціональний інструмент, що забезпечує продуктивну взаємодію особистості з навколишнім світом, успішну її професійну і особистісну самореалізацію.

Тому особливої уваги вимагає також розробка соціально-психологічного супроводу професіоналізації особистості фахівців, формування професійно та соціально обумовлених вмінь та навичок відповідно до специфіки діяльності спеціалістів.

Ця система роботи може бути представлена декількома векторами освітньої діяльності:

- формування професійних знань, умінь і первинного досвіду практичної професійної діяльності в процесі освоєння практико-орієнтованих програм навчальних дисциплін і професійних модулів;

- створення і практичне функціонування об'єднань студентів професійного спрямування (Студентська психологічна служба, Центр «Інсайт», «Дія», волонтерські рухи, проекти, тощо);

-організація діяльності студентів з розробки та реалізації реальних соціальних проєктів у професійній та соціальній сферах.

Аналіз наукових досліджень показує, що провідними методами розвитку «soft-skills» в закладах вищої освіти слід вважати :

- навчання на досвіді інших і вивчення моделей успішної поведінки того, хто володіє високим рівнем розвитку даної компетенції, ворк-шопи, робота з наставником, науковим керівником;

- спеціальні завдання – фонові, особистісні, професійно-обумовлені тренінги - самостійні вправи, що розвивають певні компетенції, виховують вибрані особистісні якості або, навпаки, утилізують шкідливі звички, розробка проєктів, та участь в різноманітних соціальних програмах;

- дослідження конкретних професійних ситуацій з пропозицією оптимальних шляхів вирішення;

- активне впровадження дослідницької діяльності, яка допомагає забезпечити активну пізнавальну діяльність здобувачів, залучає їх до пошуку вирішення складних, проблемних питань, актуалізуючи знання, виробляючи навички аналізу, вміння робити висновки, узагальнювати, стимулює творчу активність, емоційне сприйняття, навчає самостійного пошуку нестандартних рішень виниклих проблем, тим самим сприяє розвитку «soft- skills»;

- впровадження активної самостійної проєктної діяльності в навчальному процесі, та професійній реалізації.

- самонавчання-самостійне вивчення інформації про моделі успішної поведінки (читання літератури, самостійне вивчення різних матеріалів (статей, блогів, матеріалів тренінгів), прослуховування вебінарів;

- пошук зворотного зв'язку-отримання зворотного зв'язку від однокурсників, викладачів, наставників і роботодавців про успішність своєї діяльності в аспекті розвитку конкретної навички [1].

Сучасна концептуальна модель вимагає розробки системи на основі безперервного професійного й особистісного розвитку, орієнтована на найвищі сучасні досягнення науки та практики, інтегрована в освітній простір.

Наразі варто звернути увагу й на перспективну триступеневу модель вищої освіти. Так **ядром вищої освіти мають стати дослідницькі університети**, які здійснюють навчання за багатьма галузями знань. Наступна ступінь – **ЗВО галузевого спрямування**, які стануть головним провайдером інновацій, прикладних науково-технічних розробок для потреб державного та приватного секторів, активно залучає студентів до розробки та впровадження нових технологій, техніки, методів тощо. У структурі таких ЗВО існують стартап-центри, бізнес-інкубатори, виробничі підрозділи. Третя ступінь моделі – **віртуальні університети**, які здійснюватимуть підготовку за багатьма або окремими спеціальностями, і існуватимуть як окремі онлайн-платформи або віртуальні дублери традиційного ЗВО які орієнтовані на розширення доступу до вищої освіти для різних категорій населення, включення до освітнього процесу нетрадиційного контингенту, підвищення кваліфікації, опанування додаткових навичок, актуалізацію знань та навичок, поширення кращих навчальних практик соціального супроводу.

Література

1.Лівандовська І.А. Основні аспекти та умови розвитку «SOFT-SKILLS» як ресурсу формування професійних компетенцій спеціалістів в інклюзивному середовищі I Міжнародна конференція Імплементация концепцій інклюзивної освіти: проблеми та перспективи, , м. Умань, листопад 2020 <https://osvitanova.com.ua/posts/4418-pro-stan-i-stratehiiu-rozvytku-vyshchoi-osvity-v-ukraini-na-2021-2031>

ОЛІЙНИК Оксана Олексіївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КОЛЯДА Ауріка Миколаївна,
*студентка 2 курсу спеціальності
053 «Психологія»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку в Україні характеризується інтенсивною психологізацією всіх сфер соціальної практики. В даний час підготовка психологів здійснюється у більшості ЗВО. Причиною популярності цієї професії є потреба суспільства у психологічно компетентних фахівцях.

Як показує практика, значна частина абітурієнтів, які вступають на спеціальність 053 «Психологія», та студенти даної спеціальності уявляють собі майбутню професію та її особливості дуже відносно, що часто ґрунтується на деяких міфах або стереотипах (наприклад, психолог-мудрець, який прекрасно знає себе, вміє керувати думками, почуттями, поведінкою інших, за своєю природою наділений особливими здібностями до спілкування з іншими тощо), образ та престиж психологів, запрошених до різних телевізійних програм, де вони насправді виступають як промоутери [1, с. 98]. Відтак, однією з актуальних проблем практичної психології в даний час є проблема підготовки фахівців, формування їх загальних та спеціальних компетентностей.

На думку Ю. Віннюка, після закінчення закладу вищої освіти колишній студент, а в подальшому психолог в будь-якій організації, зазвичай, володіє теоретичними знаннями, але не має достатньої кількості практичних навичок для роботи в цій галузі [1, с. 97]. Це свідчить про недостатній розвиток практичної підготовки майбутніх психологів.

Звичайно, повноцінна підготовка професіонала-практика передбачає значну частину очного навчання. Студенти повинні чітко усвідомлювати необхідність навчання «протягом всього життя» і після закінчення навчального закладу формувати практичні вміння і навички під керівництвом досвідчених професіоналів-практиків, наприклад, на стажуваннях, семінарах-практикумах, майстер-класах. Також слід відмітити, що учасники освітнього процесу мають бути готовими до викликів сучасної соціальної та епідеміологічної ситуації, що передбачає швидку адаптацію до нових умов, запровадження ефективних форм і методів навчання, готовність до оволодіння знаннями та формування практичних навичок в нових умовах.

Відтак, організація освітнього процесу постійно змінюється і удосконалюється, зокрема: з'являється велика кількість сучасної наукової та навчальної літератури; відкриваються відповідні факультети й кафедри; студентам пропонуються різноманітні тренінги та практичні курси, майстер-класи і конференції, медіа-ресурси тощо. Слід відмітити, що ефективність навчальної діяльності в дистанційному режимі не знижується, викладачі можуть використовувати різні методи групової роботи зі студентами, що сприяють оптимізації і розширенню поля їх практичного досвіду. Наприклад, під час вивчення навчальних дисциплін «Психокорекція» і «Психологія конфлікту» на практичних заняттях студенти спеціальності 053 «Психологія» НУБіП України мають змогу реалізовувати основні правила групової взаємодії, які є необхідною складовою роботи психологів: спілкування за принципом «тут і тепер»; використання «Я-висловлювання»; активна участь в обговоренні питань теми заняття; повага до того, хто говорить.

Також слід зазначити, що в умовах дистанційного навчання під час практичних занять ефективним є використання таких методів навчальної діяльності: демонстрація і мультимедіа; виконання вправ, вирішення професійно-орієнтованих та проблемно-пошукових завдань; опрацювання дискусійних питань, ігрове моделювання явищ (імітаційні ігри, драматизація).

Під час практичної підготовки у ЗВО в дистанційному режимі студенти-психологи мають змогу оволодіти загальними компетентностями, необхідними для реалізації інтерактивних форм роботи. Серед них можна виділити такі: навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; навички міжособистісної взаємодії; здатність працювати в команді; здатність оволодіти сучасними знаннями та в результаті обговорень – генерувати нові ідеї (креативність).

Професія «Психолог» належить до так званої «соціономічної» групи професій (орієнтована на соціальні проблеми, проблеми соціалізації особистості) і включає спілкування з різними людьми. Отже, психолог повинен бути готовим до розуміння проблем людей різних статусів, професій та вікових категорій; особливостей їх способу життя.

Таким чином, більш ефективною у підготовці майбутніх психологів буде освітня програма, яка б врахувала формування практичних навичок, які в свою чергу, сприятимуть формуванню загальних компетентностей, необхідних для реалізації в професійній діяльності. Адже, як відомо, ефективне формування спеціальних (предметних) компетентностей можливе лише за умови високого рівня розвитку загальних компетентностей фахівця.

Література

1. Вінтюк Ю. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові. *Педагогіка і психологія професійної освіти. Серія: Дидактика, методика і технології навчання.* 2016. № 3. С. 92–102.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ БАКАЛАВРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

ГУЛА Лариса Вікторівна

*аспірант ХНВУС, асистент кафедри
методики професійного навчання,
Миколаївський національний аграрний
університет,
(м. Миколаїв, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ СТОСОВНО ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Сучасна вища освіта потребує підготовки гармонійної особистості, котра здатна мислити критично, вміти орієнтуватися в теперішніх потоках інформації, знаходити спільну мову з іншими людьми, спроможна брати на себе відповідальність, прагне до постійного фахового та особистісного саморозвитку. Відтепер постало завдання модернізації та трансформування системи підготовки спеціалістів, які працюють у системі «людина-людина». А саме хотілося поговорити, про впровадження компетентісного підходу до формування особистості психолога під час навчання у закладі вищої освіти (ЗВО).

Цим питанням переймалися та досліджували вітчизняні та зарубіжні психологи такі як: Н. Бібік, Ф. Вайнерт, Д. Валь, І. Єрмакова, Д. Кур, Д. Мартенс, Х. Мендель та інші.

Зараз науковців (О. Пометун, О. Овчарук та ін.) більш турбують практичні фактори впровадження та реалізації компетентісного підходу в сучасний український освітній простір, а також питання, які пов'язані з формуванням професійних компетентностей різних галузей (І. Зімня, Т. Лаврухіна та ін.).

Поняття «компетентність» (від лат. “competence”) дуже часто трактується як сукупність здібностей, знань та умінь, що дає змогу до визначення схильності особистості до навчання та здобування нею професійного практичного досвіду. За переконаннями О. Овчарук, компетентна особистість володіє знаннями і досвідом у відповідній галузі та успішно застосовує власний професійний потенціал на практиці [2, с. 49]. Автор говорить про особу, котра має компетенцію, під якою розуміють сукупність суспільних вимог до засвоєння знань, умінь, навичок та способів діяльності, до якостей самої особистості, котра діє в соціумі, а також до її ставлення до певної діяльності, котру вона виконує.

Л. Мітіна, А. Маркова, М. Лук'янова, О. Бодальов та ін. займалися дослідженням компетентності психологів, котрі сприймали її як комплекс інтеріоризованих знань з психології, сформованих фахових умінь, соціально-психологічних індивідуальних характеристик та систему суб'єктивного контролю.

До складу компетентності саме психологів входять: комунікативна, соціальна, когнітивна та аутопсихологічна підсистеми.

На далі під компетентністю майбутніх психологів будемо розуміти широку систему ключових компетентностей, котрі формуються під час навчання у ЗВО та дозволяють вдало здійснювати свою професійну діяльність. Дана система включає в себе професійну, світоглядну, інформаційну, комунікативну та самоосвітню компетентності. Блискучій реалізації багаторівневої взаємодії практичного психолога та соціального середовища будуть сприяти саме ці компетентності.

Домінантною з умов вдалого формування системи компетентностей у майбутніх психологів під час навчання у ЗВО є професійний відбір, котрий повинен здійснюватися в три етапи [3].

Перший етап містить в собі профорієнтаційну діяльність, котра реалізується зв'язку з залученням старшокласників до роботи психологічних гуртків у загальноосвітніх закладах освіти, участь у тренінгах та олімпіадах соціально-психологічної спрямованості, одержання

вчасної допомоги від працівників психологічної служби. Саме на цьому етапі відбувається перше знайомство з професією та бачення себе в ній.

На другому етапі потрібно провести відбір абітурієнтів перед вступом до ЗВО, але він не є обов'язковим. Метою цього етапу являється виділення тих, хто не підходить до даної професії. А саме йдеться про психічно хворих, осіб із вираженими дефектами розвитку, тобто всі ті якості, що в майбутньому можуть завадити успішності професійної діяльності. На цьому етапі також бажано розгледіти не тільки окремі здібності, але й світоглядні позиції та мотивацію, котрі зумовлюють вибір професії.

Третій етап триває протягом всього навчання у ЗВО, і має на меті застосовувати технології розвивального, студентоцентрованого та інтерактивного навчання. У даних технологіях на передній план виходить особистість студента, а методична основа полягає в толерантному ставленні та створенні сприятливих умов для індивідуального розвитку та професійного становлення.

Підсумовуючи вище викладений матеріал, можемо зауважити, що формування ключових компетентностей у майбутніх практичних психологів являється однією з актуальних проблем, позитивне вирішення якої в більшій мірі залежить від організації системи їх фахового відбору.

Література:

1. Бібік Н. М. Компетентнісна освіта – від теорії до практики / Н. М. Бібік, І. Г. Єрмакова, О. В. Овчарук та ін. К.: Плеяди, 2005. 120 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та сучасні перспективи / [За заг. ред. О. В. Овчарук]. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
3. Панок В. Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога // Практична психологія та соціальна робота. 1998. № 4. С. 5–8.

ЛІТВІНЧУК Світлана Борисівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики
професійного навчання,
Миколаївський національний аграрний
університет,
(м. Миколаїв, Україна)*

МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТІСТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, обумовили необхідність оновлення системи освіти у вищих навчальних закладах. Для забезпечення нового рівня якості професійної підготовки майбутніх психологів, які можуть гнучко перебудовувати напрямок і зміст своєї діяльності у зв'язку зі зміною вимог ринку праці, необхідно застосовувати нетрадиційні підходи до навчання та виховання молоді.

Вища професійна освіта для майбутніх психологів має бути спрямована на розвиток їх природних здібностей для активного, творчого мислення, формування інноваційного, перетворюючого інтелекту, що реалізується у професійній діяльній практиці. У процесі підготовки фахівців потрібно формувати розвинену, самостійну, самодостатню особистість, яка керувалася б у житті власними переконаннями і самостійним свідомим аналізом. Необхідно перейти від формального викладання, спрямованого на отримання знань, до підготовки, що приводить до засвоєння компетенцій за фахом. Здобувачі вищої освіти психологічних спеціальностей мають бути готові взяти на себе відповідальність за оволодіння знаннями, вміннями, за засвоєнням необхідних компетенцій.

Саме тому перед технічними закладами вищої освіти постає питання щодо якості підготовки сучасного фахівця. В умовах технологічного росту та Європейської інтеграції підготовка майбутнього психолога має бути спрямована на використання модульно-компетентністних технологій.

У науково-педагогічній літературі представлені основні аспекти модульно-компетентнісного підходу, які розглядали такі науковці: І. Бех, В. Биков, С. Вітвицька, Р. Гуревич, А. Дубасенюк, М. Кадемія, І. Козинець, М. Козяр, О. Локшина, Н. Ничкало, В. Петрук, Н. Побірченко, О. Пометун, Дж. Равен, Г. Тарасенко, Я. Тригуб, Ю. Фролов, А. Хуторський, В. Шахов, В. Ягупов. У той самий час недостатньо досліджуваними залишаються проблеми формування професійних компетенцій майбутніх психологів у контексті модульного навчання у вищій школі у процесі інноваційної педагогічної діяльності, що сприятиме реалізації основних принципів Болонських угод.

Мета нашого дослідження полягає в оприлюдненні методики впровадження модульно-компетентністних технологій підготовки майбутніх психологів відповідно до вимог Болонського процесу. В аспекті сформульованої проблеми О. Коберник звертає увагу на те, що компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають можливість обґрунтовано аналізувати, прогнозувати у сфері майбутньої діяльності, а також ефективно діяти в ній.

Традиційна парадигма вищої освіти, в рамках якої акцент робиться на когнітивному аспекті професійної підготовки, на сьогоднішній день потребує вдосконалення. Кардинальні зміни, що відбуваються в житті суспільства, потребують модернізації підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі психології.

Тому виникла необхідність у переході від «знанієвої» парадигми професійної підготовки майбутнього фахівця, яка обумовлює інструментальну роль викладача, до сучасної інноваційної освіти, що переслідує цілі формування компетентностей творчої індивідуальності фахівця, здібного розробляти, оволодівати та використовувати освітній потенціал у професійній діяльності.

Підготовка майбутнього психолога спрямована на подолання деяких існуючих протиріч між творчим характером професійної діяльності в галузі психології, що є домінуючим у сучасних умовах, і репродуктивним характером навчального процесу у тому закладі вищої освіти, який зорієнтований на «традиційну» підготовку.

В аспекті сформульованих нами проблем слід звернути увагу на те, що вищим компонентом особистості майбутнього психолога є його професійна компетентність, яку прийнято розуміти як інтегральну характеристику ділових й особистісних якостей. Вона відображає рівень знань, умінь і навиків, досвіду, здібностей, достатніх для здійснення професійної діяльності в галузі психології. О. Коберник звертає увагу на те, що компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають можливість обґрунтовано аналізувати, прогнозувати у сфері майбутньої діяльності, а також ефективно діяти в ній.

Окреслимо основні напрями модернізації підготовки психологів відповідно до компетентнісної парадигми:

- дидактичне переосмислення сутності змісту освіти з погляду на його практичну значущість в галузі психології;

- визначення значущих для майбутнього психолога зв'язків вивченого матеріалу з практикою, що асоціюється з рівнем його прагматичності за фахом;

- забезпечення ефективної активізації практичних занять через умотивованість навчальних операцій і дій, що спрямовані за фахом;

- сприяння усвідомленому і вмотивованому оволодінню майбутніми психологами способів діяльності за допомогою навчального матеріалу в межах певного кола понять, явищ, процесів, об'єктів, фактів, що спрямує цей процес на формуванню професійних компетенцій за напрямом спеціальності.

Означені положення мають слугувати підґрунтям для побудови змісту компетентнісно орієнтованого навчання на модульній основі.

Доцільно звернути увагу на те, що з компетентнісно зорієнтованим підходом безпосередньо пов'язана сучасна освітня стратегія вузів країни та Європи, в якій чітко визначена орієнтація на якісні результати підготовки майбутніх фахівців та застосування активних методів навчання, і яка спрямована на реалізацію основних принципів Болонської декларації. За цих умов особливого значення набуває модульна побудова навчальних курсів на основі компетентнісного навчання.

Тому модульно-компетентнісна технологія підготовки майбутніх психологів в умовах модернізації вищої освіти повинна вибудовуватись із врахуванням сучасних умов розвитку суспільства.

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА

Цивілізаційний поступ сучасного людства характеризується декількома особливостями: 1) перехід від індустріального до інформаційного суспільства, у якому найвищою цінністю є інформація, а тому зростає роль самої людини як носія і творця цієї інформації; 2) пришвидшений темп розвитку, що зумовлює оновлюваність наукової, соціально-економічної, соціально-культурної сфер людства; 3) збільшення питомої ваги інституту освіти, покликаного забезпечити розвиток потужного людського ресурсу.

Зазначені тенденції суспільного поступу зумовлюють зростання значущості професій типу «людина-людина», серед яких чільне місце посідає фах психолога, оскільки передбачає перетворювальну діяльність щодо інших людей. А тому особливої нагальності набуває проблема якісної професійної підготовки здобувачів зазначеної професії. Невідкладність розв'язання цієї проблеми спричинюється наразі ще й пандемією COVID 19, що зумовила необхідність швидкої зміни форми організації навчально-професійної діяльності студентів, поставила складні завдання перед науково-педагогічними працівниками.

Сучасний світ висуває нові вимоги до особистості фахівця: особливої цінності набуває його суб'єктність – здатність до постійного професійного саморозвитку, самостійного розв'язання професійних проблем в ситуації постійної динаміки [1]. А отже, основну увагу в освітньому процесі належить зосередити на створенні освітнього середовища, що забезпечує формування внутрішньої мотивації навчально-професійної діяльності, інтеграцію навчання та практики.

Концепцією, що найбільш відповідає запитам сучасного світу, є компетентнісний підхід, адже ця методологія орієнтована на формування інтегральних досягнень студентів, що визначаються як загальні та спеціальні компетентності. На думку світових науковців, компетентність – це здатність успішно задовольняти індивідуальні чи соціальні вимоги або виконувати діяльність чи завдання. За своєю природою вона є внутрішньою психічною структурою особистості – у значенні здібностей, можливостей, схильностей, людини. Вона ґрунтується на поєднанні когнітивних та практичних навичок, знань, мотивації, ціннісної орієнтації, установок, емоцій та поведінкових компонентів, що в єдності зумовлюють мобілізацію ефективних дій [5].

Відповідно до особливостей професійної діяльності психолога, у галузевому стандарті вищої освіти інтегральна компетентність визначена як здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов [4]. Вона, на нашу думку, безпосередньо пов'язана з комунікативною

компетентністю, що передбачає наявність у психолога знань про соціально-психологічні процеси і явища; розуміння власних мотивів, інтенцій, фрустрацій, стратегій поведінки, а також свого співрозмовника; уміння визначати та розв'язувати проблеми міжособистісної взаємодії, усвідомлювати та усувати бар'єри в міжособистісному спілкуванні, забезпечувати можливість взаємного порозуміння, опанування технологій та психотехнік спілкування [2]. Зазначена компетентність дасть змогу майбутнім психологам сформувати психологічну готовність до партнерських взаємин. Її структура охоплює когнітивні вміння (уважність до партнера, адекватність сприймання повідомлення, адекватність інтерпретації проблеми, рефлексивність, гнучкість мислення); емоційно-вольовий компонент (зацікавленість особистості, позитивна мотивація); поведінковий компонент (адекватність реакцій, відсутність проєкцій, а також конфліктогенів у мовленні) [3].

Комунікативна компетентність студентів формується й розвивається шляхом: урахування початкового рівня зазначеної компетентності студента; уведення в освітню програму компонентів, що сприяють поглибленню та розвитку комунікативної компетентності; застосування прийомів і методів активного навчання; залучення студентів до участі в соціально-психологічних тренінгах; створення можливості спілкування студентів із провідними психологами-практиками; залучення студентів до участі в дискусіях, семінарах, конференціях, круглих столах тощо.

Отже, розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів потрібно надавати належної значущості, адже вона є підґрунтям здійснення їхньої професійної діяльності; із цією метою науковцям необхідно звертати увагу на створення цілісної моделі розвитку комунікативної компетентності здобувачів спеціальності «Психологія».

Література

1. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития. М.: Академия, 2007. 240 с.
2. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. М.: Изд-во МГУ, 1989. 216 с.
3. Пов'якель Н. І. Психологічна готовність до партнерства і особливості професійної саморегуляції практичного психолога. *Психологія: Зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 2. К., 1998. С. 103–108.
4. Стандарт вищої освіти України Спеціальність 053 Психологія. Ступінь вищої освіти: Бакалавр. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053psikhologiyabakalavr.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).
5. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy Paper on Key Competencies. [Electronic resource]. 07. 10. 2009. Access mode: <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A9408> (date of application: 12.03.2021).

УЛІТІНА Катерина Анатоліївна,
*асистент кафедри методики професійного
навчання
Миколаївського національного аграрного
університету
(м. Миколаїв, Україна)*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Умови сучасного суспільства висувають нові вимоги до якості професійної освіти і вимагають від вищої освіти високо кваліфікованого фахівця, який здатний вирішувати основні професійні завдання і бути при цьому цілеспрямованим, активним, ініціативним,

відповідальним, мати вміння працювати в команді і взаємодіяти з людьми, мати покликання до своєї роботи, мотивацію до навчання протягом усього життя.

Вступ України в Болонський процес позначило перехід до нової системи оцінки якості випускників вузів, заснованої на компетентнісному підході. Результатом професійної освіти повинен стати компетентний фахівець, що опанував в процесі навчання загальні і професійні компетенції.

У зв'язку з цим, проблема пошуку нових методів, технологій розвитку професійної компетентності майбутніх психологів, а також проблема розробки компетентнісної моделі психолога, заснованої на єдності професійних знань, умінь, досвіду, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій, має велику соціальну значимість.

Нові тенденції в розвитку освіти торкнулися і психологічної освіти і позначили необхідність удосконалення процесу професійної підготовки психологів відповідно до нових вимог сучасності і принципами компетентнісного підходу.

У наукових працях обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування професійних компетентностей, що особливо значущі для реалізації виробничих функцій діяльності психолога: комунікативної (С.Демченко, Н.Завіниченко, Є.Кузьмін, С.Ма каренко, Т.Ніколаєва, Є.Сидоренко), інформаційної (Н.Насирова, С.Сисоєва), соціально-психологічної (С.Ар хипова, І.Кох, Л.Лепіхова, Л.Петровська), психологічної (А.Деркач, В.Зазикін, Л.Мітіна), життєвої (С.Литвин-Кіндратюк, Л.Сохань, І.Єрмаков) тощо.

Проблеми підвищення рівня професійної підготовки практичних психологів досліджували О.Бондаренко, Л.Долинська, В.Панок, Н.Пов'якель, Ю.Приходько, Л.Карамушка, С.Максименко, В.Семиченко, Н.Чепелева, Т.Яценко та ін. В.В. Ковальчук розглянув питання сутнісно-змістовної характеристики категорії «професійна компетентність» як показника рівня фахової підготовки студентів.

Багато авторів відзначають, що професійна підготовка; психологів відчуває значні труднощі, до яких відносяться велика кількість випускників психологічних спеціальностей і низька якість їх підготовленості, низький відсоток працевлаштування за фахом і свідомо відмова студентів від професійної діяльності психолога (А.І. Донцов, Л.Д. Колесникова, В.А. Фокін , Т.І. Чиркова та ін.). Сьогодні як ніколи актуальна проблема підвищення якості професійної підготовки психологів. У зв'язку з новими тенденціями в розвитку професійної освіти особливе місце в ряду проблем підготовки психологів займає проблема відсутності орієнтовної основи навчально-професійної діяльності у вигляді компетентнісної моделі фахівця.

Необхідно відзначити, що формування і розвиток професійної компетентності спеціаліста відбувається протягом всього його професійного життя. Для вирішення цієї проблеми необхідна стратегія, яка передбачає: цілісність, безперервність і спадкоємний взаємозв'язок всіх дисциплін підготовки фахівців; спрямованість змісту навчального матеріалу, форм, методів і засобів навчання кожної дисципліни на становлення і розвиток професійної компетентності; відображення в кожній з дисциплін підготовки фахівців компонентів їх професійної діяльності шляхом вирішення завдань, що моделюють, що імітують або відображають професійну діяльність;

Ключовими моментами у формуванні професійної компетентності при підготовці фахівців у ВНЗ є:

- отримання і засвоєння теоретичних і практичних знань в процесі навчання у вузі;
- використання в вузі інноваційних (інтерактивних) методів навчання (круглий стіл, прес-конференції, дискусії, ділові ігри, проблемні лекції, колективно-групова робота, метод контрольних питань, евристичні бесіди і т.д.);
- участь в конференціях, олімпіадах;
- прослуховування лекцій і відвідування консультацій досвідчених фахівців;
- різні навчальні курси, курси за вибором;
- метод портфоліо (фіксування і оцінка накопичених студентом знань, умінь, досвіду, досягнень в різноманітних видах діяльності, оцінка професійного рівня і визначення напрямку подальшого професійного розвитку).

На основі аналізу позицій науковців-дослідників проблеми компетентнісного підходу, проблем професійної компетентності спеціаліста, можна зробити висновок, що професійна компетентність майбутніх психологів – це загальна здатність і готовність, яка ґрунтується на знаннях, вміннях, здібностях, цінностях, ставленні та досвіді, які дають можливість, використовуючи педагогічні технології роботи з клієнтом, вирішувати професійні завдання у типових і нестандартних ситуаціях у процесі професійної практики. Впровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх психологів означає формування комплексу професійних компетенцій фахівця – загально-теоретичних і практико-орієнтованих.

РЖЕВСЬКИЙ Геннадій Миколайович,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Теоретична і практична підготовка студентів психологів під час навчання в університеті передбачає вивчення навчальних дисциплін циклу загальної підготовки обов'язкових компонент та циклу спеціальної (фахової) підготовки і вибіркових дисциплін. Це обумовлено цілим рядом причин, а саме тим, що державна національна програма визначає напрями розвитку освіти в сучасних умовах й забезпечення постійного духовного самовдосконалення особистості фахівців психологів, формування їх інтелектуального й культурного її потенціалу, як вищих цінностей української нації. Сучасна трансформація освіти передбачає розвиток творчої людини, майбутнього фахівця з психології, здатної не тільки до трансляції знань, але й до створення світових зразків культури й духовності. Майбутній спеціаліст повинен не тільки добре знати закони розвитку і психіки індивіда, але ще має бути обізнаним в оригінальних поглядах на проблему психічного розвитку людини в онтогенезі, зокрема психічного механізму творчості. Професійна діяльність неможлива без вирішення творчих завдань, без розуміння й усвідомлення необхідності залучення особистості до творчої діяльності.

Отже, цінність і важливість викладання додаткових вибіркових дисциплін є надзвичайно актуальним, а особливо спрямованих на розвиток творчих здібностей. Майбутні фахівці з психології повинні знати методи науково-психологічного дослідження творчої діяльності, механізми творчості, індивідуально-психологічні ознаки творчої особистості, вікову динаміку розвитку творчих здібностей і психологічних чинників, що впливають на розвиток творчої особистості. Майбутні фахівці повинні вміти застосовувати сучасні знання психологічної науки стосовно вивчення та дослідження творчої діяльності, добирати діагностичний матеріал відповідно до мети психологічного дослідження творчості, використання експериментальних методів дослідження продуктів творчої діяльності і безумовно володіти технологією проведення психологічного тренінгу як засобу стимуляції творчості.

Саме під час навчання сам майбутній психолог як фахівець в першу чергу, особисто розкриває для себе проблему становлення творчої особистості, розкриття природи креативності, саме це створює умови творчої самореалізації фахівця.

Найважливішою умовою майбутньої професійної діяльності психолога є компетентність.

Отже саме у психологів компетентність зазвичай розглядається в аспекті надання професійних послуг, зазвичай клінічного характеру. Наукове визначення професійної компетентності тісно пов'язане з актуальним питанням, що саме являє психологія як наука і професія. Отже фахівці тієї чи іншої професії повинні служити суспільству і мати для нього

значення, володіти великим обсягом знань і, як правило, користуватися винятковими правами, наданим їм.

Отже на думку В.М. Карандашева, професійна компетентність психолога включає в себе: професійні знання, професійні вміння, професійні навички, здібності. І саме завдяки вивченню дисципліни «психологія творчості і обдарованості» дає можливість зрозуміти і розвинути всі необхідні зазначені вище складові професійної компетентності. Саме професійна компетентність характеризується широким діапазоном професійних можливостей, досконалим володінням інструментарієм, методами і прийомами, технологіями професійної діяльності. Вона проявляється у творчому характері діяльності психолога, в активному пошуку новаторських ідей, підходів та інноваційних технологій, особистої творчої ініціативою та професійної комунікабельності. Крім того, в рамках відповідної спеціалізації психолог повинен володіти цілим рядом поглиблених знань і практичних умінь.

Більшість фахівців науковців зазначають, що психологи мають володіти, як професійними так спеціальними здібностями, вони визначаються предметом праці (людина-людина, людина-природа і т.д.).

Для успішної роботи в сфері наукової психології необхідні відповідні здібності. К.А. Рамуль вважає необхідними і надзвичайно важливими для кожного вченого такі якості: спонтанна допистливість, здатність тривалий час займатися вирішенням все тієї ж проблеми, порівняно висока ступінь наукової обдарованості, яка передбачає розвиток пам'яті, творчого мислення, фантазії і спостережливості.

В.П. Бозаджієв відштовхуючись від класифікації здібностей, запропоновану Б.М. Тепловим, виділив наступні групи здібностей психолога: міжособистісні (комунікаційні) здібності, теоретичні та практичні здібності, творчі здібності. Отже, до творчих здібностей психологами ми відносимо здібність оригінально вирішувати дослідницькі теоретичні і завдання практичної професійної діяльності, здібність комбінувати, дивергентне мислення – здібність генерувати велику кількість відповідей на будь яку кількість питань, варіювати способи вирішення проблеми, що призводить до неочікуваних висновків та результатам, кмітливість, винахідливість, спонтанність. І саме завдяки вибірковій дисципліні «Психологія творчості і обдарованості» формуються творчі здібності.

Література

1. Бозаджиев, В. Л. Профессиональные способности психолога. *Современные наукоемкие технологии*. 2010. № 7. С. 293-294
2. Карандашев В. Н. Методика преподавания психологии. СПб.; Питер, 2006. 163 с.
3. Романова Е. С. 99 популярных профессий: психологический анализ и профессиограммы. СПб.: Питер, 2008. 460 с.
4. Рамуль, К. А. О психологии ученого и, в частности, ученого-психолога. *Вопросы психологии*. 1965. № 6. С. 126-135.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

ТОМАШЕВСЬКА Ольга Анатоліївна,
*студентка ОС «Магістр»
спеціальності 053 «Психологія»
(м. Київ, Україна)*

Науковий керівник:
МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Фахівець з будь-якою освітою і рівнем професійної підготовки час від часу постає перед проблемою вибору: працювати за наймом чи розпочати власний бізнес? Упродовж життя таке запитання виникає у кожного. Дехто відповідає на нього однозначно — краще працювати на себе. Таких людей називають підприємцями. На думку науковців, підприємливість є дуже рідкісним ресурсом, яким володіє від семи до десяти відсотків населення.

Соціально-економічне значення підприємництва полягає у формуванні передумов макроекономічного зростання, створенні «поживного середовища» для розвитку конкуренції й сприянні нововведенням. До того ж, діяльність підприємця перебуває у нерозривному зв'язку з господарським ризиком, а це, в свою чергу, виступає потужним стимулом економії ресурсів, раціонального витрачання ресурсу, відповідального ставлення до найму робочої сили тощо.

Одним із можливих варіантів підприємницької діяльності психологів може бути консультативна діяльність у бізнесі та підприємстві. Зазначений вид діяльності спрямований на актуалізацію й усвідомлення підприємцем тих якостей своєї індивідуальності, що впливають на його роботу (бізнес) та особистісний розвиток. Вона дає можливість адекватно оцінити себе як професіонала в бізнесі з позиції критеріїв психологічної науки та вимог реалій сьогодення, дозволяє побачити нові напрями і шляхи досягнення своїх цілей і визначити конкретні психологічні методи і прийоми для реалізації свого потенціалу. Ефективна психологічна допомога бізнесу спрямована на досягнення двох основних цілей: організацію сфокусованої психологічної допомоги, спрямованої на конкретну групу менеджерів і службовців бізнес організації, і загально-психологічну допомогу, необхідну практично всім працівникам. Відповідно цілей накреслюються завдання, які має вирішувати психолог-консультант [3].

Цим зумовлені особливості підготовки студентської молоді до підприємницької діяльності у закладах вищої освіти. Формування відповідних професійних, а також підприємницької компетенції дає можливість визначити ступінь готовності випускника до життя, його подальшого розвитку й самовдосконалення, активної участі в діяльності суспільства в цілому.

Готовність до підприємницької діяльності включає в себе сукупність професійних знань, навичок й умінь, з однієї сторони, та таких психологічних характеристик як вольові якості, цілеспрямованість, рішучість, енергійність, оптимізм, з іншої.

Подальше формування та розвиток підприємницьких здібностей у майбутніх фахівців доцільно здійснювати за такими напрямками:

- упровадження у навчальний процес ЗВО досвіду європейських країн;
- застосування широкого арсеналу інноваційних методів навчання;
- залучення провідних фахівців-підприємців до освітнього процесу;
- упровадження коучинг-технологій освіти;
- переважання практичних аспектів організації підприємницької діяльності у процесі навчання;
- підвищення мобільності студентів, сприяння проходженню ними зарубіжного стажування;
- підвищення рівня педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників через стажування у провідних університетах, в тому числі закордонних, успішних компаніях та підприємствах тощо [1].

Важлива роль у межах використання зазначених напрямів формування підприємницької компетентності у майбутніх фахівців належить методу проєктного навчання, метою якого є формування не суми знань, а навичок працювати з інформацією, опановувати знання і використовувати їх конкретних практичних ситуаціях.

Основними типами проєктів є:

- проєкт-задача. Групи студентів працюють над проєктами, запропонованими викладачем, з використанням розробленої ним методики;
- проєкт-дисципліна. Предметна галузь проєкту, а також загальний підхід до його реалізації визначаються викладачем, проте студенти самостійно здійснюють вибір проєктів і розробляють стратегії їх реалізації;
- проєкт-стартап. Проєкт і підхід до його реалізації обирається студентами самостійно [3].

Таким чином, розвиток професійної освіти психологів має здійснюватись у напрямку визначення векторів і траєкторій розвитку підприємницької освіти шляхом формування підприємницьких навичок, що, у сприятиме повноцінній соціалізації фахівців із підприємницькими здібностями в умовах динамічних змін знаннєвого суспільства.

Література

1. Вагонова О. Г. Бізнес-освіта як чинник імплементації економіки знань. *Economics Bulletin*. 2017. №3. С. 142-154.
2. Консультаційна діяльність в бізнесі та підприємстві. URL: https://pidru4niki.com/78052/psihologiya/konsultativna_diyalnist_biznesi_pidpriyemnitstvi (дата звернення: 11.03.2021)
3. Морзе Н. В. Шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх інформатиків. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. №1. С. 8-17.
4. У чому полягає суть підприємництва. URL: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20190128_105958_rozdil-6-8.pdf (дата звернення: 11.03.2021)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ: ЗМІСТ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

БІЛЕЦЬКА Ірина Володимирівна,
*Директор Інклюзивно-ресурсного центру
Голосіївського району №1
(м. Київ, Україна)*

ПІДГОТОВКА ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

На сьогоднішній день одним з основних показників трансформації сучасної освіти є розвиток інклюзивної освіти. Пріоритетним є розвиток інклюзивної освіти у закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Окрім облаштування матеріальної бази, розвитку соціального середовища (взаємодії дітей з батьками, педагогами цих закладів), важливого значення надається особистісному розвитку учасників освітнього процесу, їх індивідуально-типологічних особливостей, розвитку пізнавально-психічних процесів тощо.

Відтак, в цьому процесі неможливо переоцінити роль психолога і його професійної діяльності в інклюзивно-ресурсних центрах. Адже в таких закладах важливою є багатовекторність професійної діяльності психолога:

- володіння методичними прийомами роботи та технологіями психологічного супроводу й здійснення підтримки дітей з особливими потребами;
- надання інформаційної підтримки батькам учасників освітнього процесу та здійснення індивідуальної, парної, сімейної консультативної діяльності з ними;
- реалізація знань, умінь і навичок в наданні фахової допомоги педагогічному персоналу означених закладів.

Організація освітнього процесу у ЗВО має передбачати створення відповідних умов, які дозволяють майбутньому фахівцю-психологу оволодіти знаннями й уміннями з різних галузей психологічної науки та бути готовим до реалізації різних форм психологічної допомоги у роботі в інклюзивному середовищі: психодіагностики, психологічної корекції, психологічного супроводу, психологічної реабілітації, психотерапії тощо. Важливе місце у підготовці майбутніх психологів відводиться практичній складовій, яка здійснюється під час проведення практичних занять з фахових дисциплін, проходження різних видів практики: ознайомчої з фаху, діагностико-корекційної, реабілітаційної, консультативної.

Ефективність професійної реалізації майбутнього психолога в інклюзивному середовищі залежить від рівня його особистісного розвитку та прагнення до самовдосконалення; рівня набутих ним фахових знань та умінь у ЗВО з пріоритетністю практичної підготовки; отримання додаткової практичної освіти в одному з напрямів психокорекції або психотерапії; володіння технологіями роботи з дітьми з особливими потребами.

ЗЕЛІНСЬКА Ярослава Цезарівна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ФОРМУВАННІ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства виникає необхідність у формуванні фахівця, який досконало володіє теоретичними знаннями і здатен успішно застосовувати їх на практиці, а також приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності. Це підвищує вимоги до формування

і розвитку фахових компетентностей магістра психології - освітнього ступеня, що здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою.

В Україні сьогодні здійснюється впровадження нових стандартів вищої освіти різних галузей знань на основі компетентнісного підходу. Досить активно ведеться робота з розробки освітніх (освітньо-професійних та освітньо-наукових) програм, які розробляються для кожного рівня вищої освіти та, відповідно до нових вимог, містять перелік інтегральних, загальних і фахових компетентностей для кожної спеціальності.

Фахові компетентності залежать від предметної області та є важливими для успішної професійної підготовки в галузі теоретичної, прикладної та практичної психології. Організуючи та здійснюючи професійну діяльність психолог несе особисту відповідальність за наслідки своєї діяльності перед клієнтом, перед співробітниками, перед державою і суспільством. Пріоритетним є творче психологічне мислення, розуміння необхідності приймати фахові рішення, що впливають на долю інших людей, особиста відповідальність за наслідки своєї діяльності.

Щоб навчити магістрів психології аналізувати і впроваджувати у практику результати наукових і прикладних досліджень (для ОПП) і здійснювати науково-дослідну роботу та критично оцінювати її результати, визначати перспективи подальших наукових розвідок (для ОНП) необхідні інноваційні підходи до викладання психологічних дисциплін. Концепція сучасної вищої освіти звертає увагу вчених і практиків на посилення усіх аспектів підготовки фахівців, на накопичену сучасною наукою палітру освітніх інноваційних технологій, авторські напрацювання, створення нових педагогічних систем, новітні підходи до гуманізації і оптимізації психолого- педагогічної взаємодії викладача зі студентом.

Дослідниця впровадження інтерактивних технологій навчання в Україні О. І. Пометун вважає, що сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної активної взаємодії тих, хто навчається – це співнавчання, взаємонавчання [2, с.13]. Інноваційне навчання включає активні методи й форми навчання, зокрема М. А. Новак виділяє неімітаційні та імітаційні активні групи навчання [1, с.78].

Організація навчального процесу із застосуванням інноваційних методів суттєво поліпшує формування фахової компетентності майбутніх магістрів психології, сприяє підвищенню якості їх підготовки для вивчення дисциплін професійного спрямування; допомагає формувати досвід пошуку рішень в нестандартних, різноманітних ситуаціях, готує до самостійної освітньо-професійної та освітньо - наукової діяльності.

неімітаційні	Імітаційні	
<ul style="list-style-type: none"> - проблемні лекції; - проблемні семінари; - тематичні дискусії; - мозкова атака; - круглі столи; - педагогічна ігрова вправа; - стажування 	<i>Неігрові:</i> <ul style="list-style-type: none"> - аналіз конкретних ситуацій (кейс-методи); - імітаційні вправи; - тренінг 	<i>Ігрові:</i> <ul style="list-style-type: none"> - розігрування ролей; - ділові ігри - навчальні ігри - бліц-гри, міні-гри, індивідуальні ігрові заняття на ПК; - виробничі ігри; - дослідницькі ігри ; - проблемно-ділові ігри; - інноваційні ігри ; - ігрове проектування

Інноваційні методи навчання також сприяють вихованню якостей особистості - адаптивності й мобільності, і що дуже важливо, креативності й нелінійності мислення; готовності до практичної і активної діяльності, уміння моделювати й засвоювати технології прийняття професійних рішень; сприяють розробці й прийняттю сміливих творчих рішень, комунікативності, фахових компетентностей і відповідальності, відточування навичок

публічного виступу, уміння налагоджувати та підтримувати контакти з фаховими спільнотами.

У той же час, використання інноваційних методів навчання дозволяє створити творче навчально-виховне середовище для розкриття й реалізації особистості студента, а також професійного росту викладача. Вони зміщують акцент зі знаннево-орієнтованого навчання до особистісно-орієнтованого. Саме інноваційні методи є тією основою, що інтенсифікує навчальний процес та формує в майбутніх магістрів психології інтерес і позитивне мотиваційно-ціннісне ставлення до освітньо-наукової діяльності, виступаючи і як предметом вивчення, і як засобом навчання та формування їх фахових компетентностей.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду використання освітніх інноваційних технологій у вищій професійній освіті дозволив установити, що їх упровадження в процес професійної підготовки магістрантів психології сприяють формуванню необхідних фахових компетентностей зорієнтованих на підготовку висококваліфікованих конкурентоздатних фахівців.

Література

1. Ванхемпинг Э. Г., Новак М. А. Инновационные практики и гражданские инициативы в образовании поколения Z. СПб.: Издательско-полиграфическая ассоциация высших учебных заведений, 2020. 246 с.
2. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.

МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стандартами вищої освіти для спеціальності 053 «Психологія» освітніх ступенів «Бакалавр» та «Магістр» передбачається формування спеціальної фахової компетенції «здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку» (СК12 у стандарті для бакалаврату) та «здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію» (СК8 у стандарті для магістратури), які потребують розвитку готовності майбутніх психологів до самоосвітньої діяльності. [7; 8]

Готовність до самоосвітньої діяльності – це стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для здійснення цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти і забезпечує її ефективність (у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, нові особистісні якості, нові погляди та переконання). [1]

Діагностику готовності до самоосвітньої діяльності можна здійснювати за допомогою авторських методик, що дають можливість виявити як рівень розвитку зазначеної готовності загалом, так і окремих її компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного. [5; 6]

Наше дослідження засвідчує наявність таких типів ставлення студентської молоді до самоосвітньої діяльності:

1) гармонійне – студенти займаються самоосвітньою діяльністю (або пов'язаною із майбутнім фахом, який здобувають у ЗВО, або непов'язаною безпосередньо з ним), вони мотивовані до самоосвітньої діяльності, здійснюють її за власною ініціативою, усвідомлюють її особистісну значущість;

- 2) недостатньо усвідомлене – займаючись самоосвітою з власної ініціативи, студенти недостатньо чітко усвідомлюють її особистісну значущість;
- 3) безініціативне – усвідомлюючи особистісну значущість самоосвітньої діяльності, студенти потребують зовнішнього стимулу для її здійснення;
- 4) незріле – студенти займаються самоосвітньою діяльністю під дією зовнішніх додаткових стимулів і при цьому не до кінця розуміють її особистісну значущість;
- 5) уникаюче – студенти з певних причин не займаються самоосвітньою діяльністю, обмежуючись навчальною діяльністю репродуктивного характеру. [4]

Розвивати готовність до самоосвітньої діяльності майбутніх психологів доцільно за допомогою упровадження ідеї самопомоги, розробленої Н. Пезешкіаном у контексті психотерапії, в освітній процес ЗВО (як методики викладання дисципліни в цілому та окремих тем лекцій, як один з етапів практичних занять), а також за допомогою спеціальних тренінгів. [2; 3]

Література

1. Мартинюк І. А. Сутність готовності особистості до самоосвітньої діяльності. *Проблеми сучасної психології* : Зб. наук. праць. Вип. № 34. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. С. 327–353.
2. Мартинюк І. А. П'ятикрокова модель позитивної психотерапії в освітньому процесі ВНЗ. *Зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. з позитивної психотерапії Н. Пезешкіана «Життя, конфлікти і любов у транскультуральному світі»*, Одеса, 2-4 червня 2017 р. Одеса, 2017. С. 56–60.
3. Мартинюк І. А. Психотренінг готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. *Педагогічний процес*. 2017. № 30. С. 124–135.
4. Мартинюк І. А. Типи ставлення студентської молоді до самоосвітньої діяльності // *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Вип. 46. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. С. 240–265.
5. Мартинюк І. А. Методика дослідження готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. *Психологічний часопис*. 2020. Том 6, №9. С. 58–67.
6. Мартинюк І. А. Методика дослідження компонентів готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. *Психологічний часопис*. 2020. Том 6, №10. С. 130–139.
7. Стандарт вищої освіти України. Спеціальність 053 Психологія. Ступінь вищої освіти: Бакалавр. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2021 р.).
8. Стандарт вищої освіти України. Спеціальність 053 Психологія. Ступінь вищої освіти: Магістр. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2021 р.).

ПАЛЬКО Тетяна Василівна,
кандидат психологічних наук,
Закарпатський інститут
післядипломної педагогічної освіти
(м. Ужгород, Україна)

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Проблема компетентності психолога – проблема його особистісної готовності до успішної роботи, що формується в процесі досвіду, включаючи його професійну підготовку у вищій школі, а також підвищення кваліфікації у закладі післядипломної педагогічної освіти.

Компетентність практичних психологів закладів освіти – це система особистісних цінностей, що сприяють ефективній роботі в процесі роботи та вміння оптимально використати свої знання в практичній діяльності не тільки зі здобувачами освіти, але й усіма учасниками освітнього процесу. Від того, якими є соціальні цінності та замовлення суспільства на виконання тієї чи іншої професійної ролі, такі пріоритети буде ставити перед собою практичний психолог та заклад післядипломної педагогічної освіти, який допомагає йому сформулювати відповідні компетентності.

Згідно з Професійним стандартом практичного психолога його професійний розвиток здійснюється за відповідними компетентностями, дев'ять з яких є загальними і шість – професійні компетентності за груповою дією або групою трудових дій, що входять до них [1]. Виходячи з цього, розуміємо, що основними видами діяльності практичних психологів закладів освіти є:

- профілактика – своєчасне попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі;

- просвіта – формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу;

- діагностика – виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості і т.і.;

- корекція – усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, різних форм девіантної поведінки;

- консультування – багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу;

- освітня та організаційно-методична діяльність – здатність до самоорганізації, планування та підготовки здійснення трудових функцій, організації ефективної освітньої діяльності та співучасті у створенні, підтримці та розвитку психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти, ведення звітної документації;

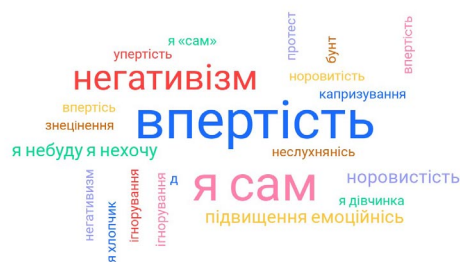
- професійний розвиток та самоосвіта – здатність до самореференції власної професійної діяльності та визначення індивідуальних потреб у професійному розвитку та самоосвіті.

Практичний психолог здобуває знання з різноманітних джерел, використовує ці знання в професійній діяльності, розвитку особистості та власній життєдіяльності. Це відбувається через систематичне підвищення психологами свого професійного рівня, що сьогодні здійснюється у закладах післядипломної педагогічної освіти, основними завданнями яких є організаційна, координаційна, навчально-методична допомога практичним психологам, науково-дослідна робота, допомога в удосконаленні управління освітнім процесом відповідно до вимог «Положення про психологічну службу у системі освіти України» (наказ МОН України від 22.05.2018 № 509).

У закладі післядипломної педагогічної освіти велика увага приділяється становленню фахівця, який робить свої перші кроки у професії, а також спеціалісту, який у процесі виконання трудових функцій стикається з низкою питань і нових завдань. Упродовж підвищення кваліфікації практичних психологів заняття проводяться здебільшого у тренінговій формі, а під час карантину – онлайн-тренінги, відеоконференції, онлайн-мітапи. Упродовж таких занять відбувається feedback. Так, під час виконання вправи «Характерні ознаки кризи 3-х років» учасники за допомогою використання QR-кода на платформі Mentimeter вказали одну з найбільш характерних ознак на їхню думку (рис.1). Це тільки один із багатьох прикладів супроводу практичного психолога в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Вкажіть найбільш характерні ознаки кризи 3-х років

Mentimeter

15

Рис. 1 Скріншот стільниці під час проведення вправи «Характерні ознаки кризи 3-х років» на платформі Mentimeter

Отже, формування професійної компетентності практичного психолога в умовах післядипломної педагогічної освіти здійснюється через надання методичної та інформаційної підтримки, підвищення кваліфікації спеціалістів психологічної служби, участь в атестації та професійному зростанні, кадровому забезпеченні психологічної служби, удосконалення теоретичних знань, опанування нових форм, методів, прийомів навчання й виховання здобувачів освіти, вивчення та впровадження в практику перспективного психологічного досвіду, новітніх досягнень психологічної науки, нових технологій тощо.

Література

1. Професійний стандарт за професією «Практичний психолог закладу освіти» URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholo_h.pdf (Дата звернення: 20.03.2021).

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В БАКАЛАВРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

ІВАНЦАНИЧ Володимир

Володимирович,

*здобувач Інституту професійної освіти і
освіти дорослих імені І. Зязюна*

НАПН України

(м. Київ, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В РЕЛІГІЙНИХ ТАБОРАХ

Нині спеціальність «Практична психологія» є однією із запитаних професій. Найбільшою мірою її вплив помітний у сучасній системі освіти.

Практичні психологи працюють у закладах дошкільної і шкільної освіти, дитячих будинках, інтернатах, ліцеях, спеціальних школах, гімназіях і коледжах, в центрах: реабілітації, корекції, розвитку, медико-психолого-педагогічної допомоги, літніх оздоровчих таборах тощо.

Основними напрямками роботи практичного психолога з дітьми та підлітками з духовно-морального виховання та стресостійкості є:

– релігійна просвіта: збагачення знань про християнську віру та розуміння її сутності. Реалізація напряму відбувається через такі форми роботи: спільні молитви, бесіди зі священником, читання та обговорення духовної літератури, театралізовані постановки біблійних чи життєвих історій, що демонструють зразки праведної поведінки, перегляд та обговорення християнських фільмів;

– активний відпочинок: фізичне зміцнення та оздоровлення школярів. Це передбачає обов'язкову ранкову руханку, ігри на свіжому повітрі, походи на лоно природи, вело подорожі; праця і творчість: надання школярам можливості опанувати нові вміння, розвинути свої творчі здібності. Форми роботи тут такі: майстер-класи з ручної праці (вишивка, різьба, плетіння та ін.), із живопису, ліплення, танців, вокалу, гри на музичних інструментах, із кулінарії тощо;

– самопізнання: надання можливості школярам краще пізнати свої психологічні особливості та розвинути бажані якості. Це обговорення з дітьми й підлітками проведеної роботи за день, консультування психолога, у таборі, психологічні тренінги, групові психотерапевтичні заняття. Передбачена й участь школярів у плануванні та організації деяких заходів (основ самоврядування).

Для розвитку стресостійкості школярів у контексті формування їх релігійного світогляду доцільно залучати такі групи чинників: 1) соціальний – учням надавалась інформація про способи ефективної поведінки в різних типах стресових ситуацій (рекомендовані психологами, відомими педагогами, священниками, духовними людьми), створення мережі соціальних контактів, які можуть виконувати функцію психологічної підтримки у подоланні стресів; 2) поведінковий – школярі залучались до аналізу різних способів поведінки в стресових ситуаціях, тренувались у використанні ефективних моделей поведінки в таких ситуаціях, відпрацювання прийомів швидкого відновлення емоційної рівноваги; 3) особистісний – приділялась увага внутрішнім переживанням школярів, надання допомоги в осмисленні їхнього життєвого досвіду, формулюванні висновків з нього, пропрацьовувались особистісні уявлення, настанови, що впливають на сприймання своєї спроможності впоратись із труднощами, відпрацьовувались навички позитивного самоставлення; 4) духовний – зміст роботи зі школярами наповнювався морально-етичними ідеями християнської релігії, організовувалась осмислена робота з духовними джерелами (літературою, відеоматеріалами, творами образотворчого мистецтва), школярам прививались

релігійні цінності (зокрема, цінність індивідуальної та колективної молитви), залучались духовні людей до роботи з учнями – як безпосередньо (священник, представники релігійної громади), так й опосередковано (святі – через твори про них).

Формування релігійного світогляду та стресостійкості школярів здійснювалось за такою стратегією: 1) орієнтація на інтереси й потреби школярів, 2) доповнення світоглядних уявлень та формування релігійних світоглядних переконань учнів, 3) зміцнення копінг-ресурсів та передумов стресостійкості особистості шляхом вдосконалення її духовності, 4) тренування соціально-прийнятних, схвалюваних релігією способів поведінки в стресових ситуаціях.

БАРЧІ Беата Василівна,
*кандидат психологічних наук,
доцент, Мукачівський державний
університет
(м. Мукачево, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ КЛІЄНТІВ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ

На шляху вивчення мотивації вибору професії клієнтами центру зайнятості важливо проаналізувати поняття мотивації вибору професії, його осмислення в історії наукової думки.

В аналізі мотивації варто враховувати й те, що потреби особистості, які є основою мотивації, беруть початок у суспільстві та виникають під впливом потреб суспільного розвитку. Суспільні потреби „привласнюються” особистістю і стають внутрішньо властивими для неї. У процесі розвитку людини як члена суспільства важливе місце належить усвідомленим потребам своєї групи. Причини, які спонукають людину працювати, можна згрупувати таким чином: суспільні: усвідомлення необхідності приносити користь суспільству, бажання надавати допомогу іншим людям (що може проявлятися в навчанні дітей, у лікуванні хворих, у захисті своєї батьківщини тощо), суспільна установка на необхідність трудової діяльності; отримання певних матеріальних благ для себе та своєї родини: заробіток грошей для задоволення матеріальних і духовних потреб; задоволення потреби в самоактуалізації, самовираженні, самореалізації: людина не може бути бездіяльною за своєю природою, а природа її така, що вона – не тільки споживач, але й творець. У процесі творіння вона отримує задоволення від творчості, виправдовує зміст свого існування. До цієї ж групи належить мотив, пов'язаний із задоволенням потреби в суспільному визнанні, у повазі з боку інших.

Мотиви, пов'язані із трудовою діяльністю людини, на думку Є. Ільїна [105], можна розділити на три групи: мотиви трудової діяльності, мотиви вибору професії й мотиви вибору місця роботи. Конкретну діяльність визначають усі зазначені мотиви.

Характеризуючи мотивацію професійного вибору, необхідно зважувати на те, вказує Д. Грищенко [1], що на етапі вибору тієї або іншої професії у структурі особистості формується певний мотиваційний конструкт, до якого входять як усвідомлювані мотиваційні чинники, так і неусвідомлювані. Аналіз цих структурних елементів може, по-перше, пояснити спонукальні причини вибору даної професії, а, по-друге – побачити перспективний шлях як особистісного, так і професійного розвитку суб'єкта.

Аналіз стану професійної консультації безробітних, які тривалий час перебувають на обліку в центрах зайнятості дозволяє говорити про відсутність системного наукового розгляду усього комплексу її психологічних аспектів, зокрема профконсультації. Ситуацію загострює і незвичність проблеми, недостатнє її наукове опрацювання, відсутність достатнього досвіду практичних дій.

Сьогодні немає обґрунтованих уявлень про психологічні особливості людини, яка довготривалий час перебуває без роботи і, відповідно, впливу цих особливостей на процес їх

працевлаштування, на динаміку і механізми даного процесу, не визначені його внутрішні протиріччя, його залежність від індивідуально-психологічних характеристик людини тощо. Наслідком цього є недостатня увага до психологічних аспектів реальної профконсультативної роботи з довготривалими безробітними, а значить – зниження її ефективності, збільшення внутрішніх труднощів та переживань тих, хто вже й так підпадає під стрес у зв'язку з втратою роботи, необхідністю працевлаштування [3].

Профконсультаційна робота психолога з безробітними передбачає цілеспрямований вплив на них з метою корекції їх емоційно-психологічного стану для полегшення процесу працевлаштування, підвищення активності і відповідальності за свою долю.

Соціально-психологічний тип особистості може частково змінюватися у процесі соціалізації, але, як показують дослідження К. Мілютіної, тип особистості не змінюється, тобто основні його характеристики залишаються стабільними [2].

Психологічна сутність профконсультаційної роботи з безробітними полягає не тільки в тому, щоб допомогти їм у виборі чи зміні професії, працевлаштуванні, але й у тому, щоб спрямувати весь процес розвитку особистості на актуалізацію і усвідомлення нею тих якостей, цінностей, позиції, характеру, які були сформовані раніше і впливають на її подальший професійний розвиток.

Нами було розроблено тренінгову програму активізації поведінки безробітних на ринку праці „Психологічна підтримка „професійного” безробітного (ПППБ)”, що є частиною цілісної програми психологічного супроводу з метою сприяння оптимізації працевлаштування клієнтів центру зайнятості. Програма психологічного супроводу безробітних передбачала такі напрями роботи: психодіагностика, професійне інформування, психологічне консультування, психотерапія, психотренінг.

Здійснюючи психотренінгову роботу з клієнтами центрів зайнятості, ми приділяли увагу: фасилітації соціогенних потреб, зокрема, зміні соціального статусу безробітного, стимулюванню особистісно-професійного зростання, розвитку рефлексії та системи способів конструктивної взаємодії із ситуаціями індивідуального досвіду, формуванню особистісних характеристик, які сприяють оптимальній взаємодії з оточенням, відпрацюванню тезаурусу поведінкових реакцій, які забезпечують ефективну взаємодію особистості із самою собою, навколишнім середовищем та оточуючими.

Застосування психотренінгу, спрямованого на психологічну підтримку безробітних, спричинило позитивній зміні психічного стану чоловіків і жінок, домінуючої поведінкової стратегії, самоставлення (у напрямку внутрішньої атрибуції відповідальності).

Література

1. Грищенко Д. Ю. Мотивация выбора профессии психолога : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. псих. наук : 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии». Краснодар, 2003. 20 с.
2. Мілютіна К. Л. Траєкторії життєвого шляху особистості в динамічному середовищі : моногр. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2012. 298 с.
3. Korniienko I., Varchi B. Perception of Unemployment Reasons during Coronavirus Lockdown in Ukraine. Journal of intellectual disability - diagnosis and treatment. Ontario, Canada, 2020. Volume 8, Issue 3. P. 527- 537.

МІШКУЛИНЕЦЬ Олена Олексіївна,
*кандидат психологічних наук, завідувач
навчально-виробничої практики, викладач,
Відокремлений структурний підрозділ
«Гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж Мукачівського державного
університету»
(м. Мукачево, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

Існуюча у системі української освіти ситуація викликає велике занепокоєння, оскільки якість підготовки фахівців не дає змоги виконати замовлення сучасного суспільства у забезпеченні ринку праці прогресивними фахівцями. Тому гострої актуальності набуває питання правильної професійної орієнтації, яка виступає етапом психологічної та практичної підготовки особистості.

Як зазначає Т. Бушко, проблема професійного самовизначення особистості, тобто підготовки молоді до усвідомленого обрання професії, добре відома у світі, а вдало обрана професія скорочує частоту фізичних і психічних проблем, пов'язаних із здоров'ям, і посилює задоволеність людини життям. У психологічній науці накопичений досвід, що дозволяє оцінити ускладнення, які виникають у процесі свідомого вибору професії [2].

Для надання допомоги учням старших класів у виборі професії, що найбільше відповідає їх індивідуальним особливостям, нахилам та здібностям, призначена профорієнтаційна робота шкільного психолога. З даного питання існує багато наукових робіт таких авторів як Є. О. Клімов, Р. В. Овчарова, Г. К. Радчук, О. С. Шатенко, О. Ю. Шинкарева, В. О. Янцур та інші, але, не зважаючи на це, на сьогоднішній день існує проблема професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти.

Профорієнтацією нерідко розуміють як систему заходів, що допомагають людині, науково-обґрунтовано вибрати професію або систему виховної роботи в цілях розвитку професійної спрямованості, допомозі учням в моменти професійного самовизначення [3].

Відтак, професійна орієнтація – це система освітньої роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них умінь аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку.

Наразі, завдання профорієнтації полягає в ознайомленні учнів з професіями та правилами їх вибору, вихованні спрямованості на самопізнання як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами щодо набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією, а також забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості [5].

Разом з тим, профорієнтаційна діяльність психолога, як і будь-якого фахівця в системі «людина-людина», базується на принципах гуманізму. Основними завданнями профорієнтаційної функції психолога є вивчення здібностей та нахилів учнів з метою правильного вибору ними професії; рекомендації у пошуку психологічно виправданих програм індивідуального навчання; визначення шляхів саморозвитку та самовиховання для учнів. Участь у профорієнтації та допомога учням в обґрунтованому виборі професії – одна з найважливіших сторін роботи шкільного психолога. На думку Бруєнко М. О. [1] у зміст цієї діяльності входить:

- 1) виявлення інтересів, нахилів учнів, спрямованості особистості, первинних профнамірів та їх динаміки;
- 2) визначення соціальних установок та допомога у їх формуванні;
- 3) виявлення мотивації вибору та її структури;
- 4) формування готовності до самоаналізу та самооцінки, реального рівня домагання;

- 5) виявлення здібностей школярів, їх структури та вираженості;
- 6) виявлення рівня розвитку різних сторін особистості, ймовірної «ціни» діяльності;
- 7) здійснення профвідбору;
- 8) виявлення ступеня відповідності «профілю особистості» та професійних вимог, внесення корективів у профнаміри учнів.

Слід зазначити, що в процесі формування готовності учнів до вибору професії необхідно звертати увагу на індивідуальні особливості особистості. Перш за все – це інтереси та нахили учнів. Професійні інтереси відрізняються конкретністю і цілеспрямованістю. Це інтерес до тієї професії, яку обирає для себе старшокласник. Розвиток та формування професійних інтересів безпосередньо пов'язані з пізнавальними. Це інтереси, які спрямовані на оволодіння знаннями з професії, розуміння її суті, оволодіння не тільки практичними, але і теоретичними основами даної професії. Чим сильніше виражений професійний інтерес, тим глибша потреба в оволодінні відповідними знаннями з конкретної професії [3].

Важливо також встановити, якими мотивами керується школяр при виборі, чим визначаються його цілі, що породжені ідеалами та переконаннями. У старших класах планування профорієнтаційної роботи має специфіку, що обумовлена поставленими перед нею завданнями. На цьому етапі плануються заходи, що спрямовані на формування знань про світ праці. Одержавши певний багаж знань, старшокласники психологічно готові до сприйняття більш складного інформаційного матеріалу про вибір професії. Заплановані профорієнтаційні заходи будуються таким чином, щоб у процесі подавався глибокий соціально-економічний та психологічний аналіз професії [4].

Специфічною особливістю управління шкільною профорієнтацією є те, що профорієнтаційний вплив на учнів має проводитись систематично і планово протягом всього терміну навчання. Тобто, профорієнтація має здійснюватись на всіх вікових етапах.

Отже, правильно побудована і реалізована в умовах школи профорієнтаційна робота психолога розширює можливості адаптації школяра на ринку праці та є запорукою успішної самореалізації.

Література

1. Бруєнко М. О. Особливості профорієнтаційної роботи психолога із старшокласниками загальноосвітньої школи. *Молодий вчений*. 2016. № 3 (30). С. 588–592.
2. Бушко Т. Психологічні аспекти відповідальності у контексті професійного самовизначення, професійної підготовки та професійної діяльності. *Молодь і ринок*. 2012. №5(88). С. 115–139.
3. Кирилюк Н. Профорієнтація – крок до професії. *Професійно-технічна освіта*. 2009. №3. С. 28–29.
4. Мельник О. В., Уличний О. І. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання: наук.-метод. посібник для вчителів / за ред. О. В. Мельника. К., 2008. 118 с.
5. Соболев Т. А. Позакласна робота практичного психолога щодо формування орієнтирів у професійному самовизначенні старшокласників. *Наша школа*. 2012. №5. С. 20–24.

СМУК Оксана Тарасівна,

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології,*

*Ужгородський національний університет
(м. Мукачево, Україна)*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ-СИРОТИ

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях представлена достатньо цілісна панорама, що розкриває особливості психічного розвитку дітей, які виховуються поза сім'єю, тобто дітей – сиріт, соціальних сиріт, виховання яких відбувається в інтернатних закладах, будинках дитини тощо. Щоб керувати процесом становлення особистості дитини-сироти, навчання й виховання повинно йти попереду психічного розвитку, вести за собою. Беручи на виховання дітей-сиріт, вихователі інтернатів, прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, з метою уникнення можливих проблем, мають керуватися наступними принципами. Розкриємо їх.

Перший принцип – підпорядкування особистісному розвитку дитини. В дитячій психології цей принцип відомий як механізм інтеріоризації (Л. Виготський). Особистісні якості дітей-сиріт формуються не шляхом визрівання «із середини» на основі спадкових схильностей, а «із зовні», на основі залучення дитини до різних форм спілкування і діяльності з іншими людьми. Останнє розгортається в напрямі від спостереження дитиною зразків поведінки до включення її в такі форми міжособистісної взаємодії, в яких вона робить спроби адаптувати й відтворити у спільній діяльності й спілкуванні, аж до подальшого систематичного і звичного використання щодо інших людей, саморефлексії та внутрішнього «Я-образу». Завдяки інтенсивній саморефлексії з'являється схильність до самоаналізу. Уявлення про фізичне «Я», про здібності в різних сферах; сила характеру, товарицькість, доброта та низка інших якостей, інтегруючись утворюють когнітивний компонент «Я-концепції» дитини-сироти.

Другий принцип полягає в тому, що чинники, які детермінують процес формування і розвитку особистісних якостей, не є сталими, а змінюються впродовж життя людини. У ранньому дитинстві й дошкільному віці особистісні якості формуються не усвідомлено, у процесі оволодіння специфічними для сім'ї формами комунікації та міжособистісної взаємодії, а також на основі прийнятих у сім'ї способів регламентації поведінки. У дошкільному і молодшому шкільному віці значну роль відіграє регламентація поведінки не тільки в сім'ї, й поза нею.

Третій принцип особистісного розвитку, фундаментальний, полягає в тому, що особистість і її здібності найефективніше розвиваються на основі взаємодій з іншими людьми в таких видах діяльності: які мають соціально позитивні результати; в які дитина готова включитися за власним бажанням та інтересом. Для їх реалізації повинні створюватися спеціальні умови. В рамках діяльності, в яку дитина включається шляхом примусу і яка викликає тільки негативні переживання, позитивний особистісний розвиток неможливий.

Ігнорування внутрішніх, індивідуальних інтересів і потреб дитини веде до численних негативних реакцій як активних, так і пасивних. Найкращі виховні результати з формування особистісних якостей дають такі види діяльності, які мають очевидні позитивні наслідки як для самої дитини, так і для інших людей. При цьому дитина повинна знати й розуміти, для чого вона виконує ту чи іншу діяльність.

Четвертий принцип передбачає, що найефективніше навчально-виховна взаємодія відбуваються на стабільно підтримуваному емоційно-позитивному фоні. Емоційний фон взаємодії залежить передусім від вихователів і педагогів. Найчастіше дорослому досить змінити стиль емоційних стосунків з дітьми, і зникає більшість проблем, пов'язаних з міжособистісними відносинами.

П'ятий принцип полягає в тому, що найважливішу роль у формуванні внутрішніх особистісних якостей відіграють особливості виховних впливів на дитину як у сім'ї, так і поза її межами.

Існують два принципово різних способи організації умов розвитку особистісних якостей у формуванні людини: використання таких форм, способів і засобів спілкування, поведінки, діяльності, які сприяли б формуванню особистісних якостей вихованців через особистий приклад, зразки міжособистісних взаємодій; регламентація того, що повинен робити/ не робити «виховуваний». Тобто застосування методів заохочення та примусу (наказу).

Обидва способи різною мірою застосовуються в будь-якій системі виховних взаємодій, позитивні еталони міжособистісної взаємодії і особистого прикладу набагато ефективніші, але і сувора регламентація є необхідним компонентом будь-якої системи вихован. Регламентація поведінки має бути чітко визначеною, послідовною і обов'язково включати систему заохочень та психологічної підтримки.

Отже, процес формування полягає в організації таких умов для особистісного розвитку дитини, де переважатимуть зразки позитивної поведінки, спілкування, емоційно-ціннісних і моральних відносин. З огляду на це основним чинником виховання дитини виступає насиченість соціального середовища, в якому вона живе. При цьому найбільший виховний ефект матиме спільна діяльність з близькими для дитини дорослими.

Література

1. Выготский Л. С. Проблемы развития психики. Собр. Соч., Т. 3, М.:Педагогика, 1983. 366 с.

ШПАК Оксана Миколаївна,
*практичний психолог, Спеціалізована
школа I-III ступенів з поглибленим
вивченням французької мови №110 імені
К. Гапоненка
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Докорінне оновлення системи загальної освіти в Україні поставили перед сучасним практичним психологам досить складне завдання: організувати психологічний супровід навчального процесу, що дасть змогу усім його суб'єктам розкрити свій потенціал. Для його виконання шкільний психолог повинен здійснювати психологічну підтримку й надавати допомогу учням, учителям, батькам. Діяльність сучасного практичного психолога спрямована на налагодження ефективної взаємодії між учнями й учителями, між учнями окремого класу, між учнями та їхніми батьками. У центрі його уваги – процес створення комфортного середовища, що забезпечує можливість реалізації принципів і методів особистісно орієнтованого навчання й виховання, сприяє збереженню й посиленню психічного здоров'я учнів, учителів, батьків.

Психолог повинен навчити школярів справлятися зі стресом та напругою, а вчителів – з емоційним перевантаженням. Він спрямовує свої зусилля на допомогу педагогам: підвищує рівень їхньої психологічної компетентності, сприяє формуванню психологічної готовності до інноваційної діяльності, здійснює профілактику професійного психоемоційного вигорання.

Однак нерідко у його діяльності трапляються проблеми, до вирішення яких потрібно докласти значних зусиль. Передусім потребує оновлення методичне забезпечення. Так, Науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи систематично розробляє методичні рекомендації, що значно спрощують роботу психолога. Однак часто

пропонований психодіагностичний інструментарій описує реальність минулого століття. Відтак доводиться адаптувати його до реалій інформаційної епохи. Часто доводиться самостійно знаходити методики для психодіагностики, адже спектр проблем сучасного підлітка невинно розширюється, змінюється й віковий період дебюту певних труднощів школярів.

Молодому психологу, який приходить працювати до школи належить готуватися до труднощів роботи з батьками. Часто дорослі делегують усю відповідальність за життя й розвиток дитини школі, зокрема й психологові, абияк ставляться до виконання батьківських обов'язків. А отже, у школі завжди є певна кількість дітей, яка потребує особливої уваги психолога. Проте нерідко батьки не дають дозволу на обстеження школяра, а без їхнього дозволу психолог не має права працювати з дитиною.

Ще однією проблемою є перевантаженість психолога: зазвичай він один на 600-900 учнів та весь педагогічний колектив, а до діагностування, консультацій, бесід, аналізу результатів психодіагностики додається значний обсяг роботи, пов'язаний із оформленням обов'язкової документації, водночас потрібно подбати про свій професійний розвиток.

Не менш важливою є проблема матеріально-технічного забезпечення: кабінет психолога не обладнаний комп'ютерною технікою, сучасними засобами для ігрової терапії, бракує устаткування для тренінгів.

Отже, шкільний психолог нині стає центральною фігурою освітньої реформи, він повинен бути готовим до вирішення проблем, що виникають у його професійній діяльності, саме тому важливим є рівень його готовності до здійснення професійної діяльності.

ЯШНИК Світлана Валеріївна,
*доктор педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

На сьогоднішній день серйозне занепокоєння викликає розрив між вимогами ринку праці та ефективністю кінцевого результату здобуття вищої освіти. Як наслідок, це призводить до нарікань з боку стейкхолдерів, зокрема на відсутність навичок практичної роботи за обраною спеціальністю у випускників закладів вищої освіти, ускладнення їх працевлаштування, зростання часу адаптації на первинних посадах, зниження статусу вищої освіти. Тому особливої актуальності набуває необхідність розробки нових підходів, принципів, педагогічних умов забезпечення якісних результатів практичного навчання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

У загальному розумінні практика – чуттєво-предметна діяльність людини під час якої відбувається перенесення засвоєних знань і умінь студентів у реальну професійну дійсність, проявляється професійна спрямованість та формуються професійно важливі якості. Методологічною основою практичної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти повинен бути діяльнісний, компетентнісний та особистісно-розвивальний підходи. Діяльнісний підхід забезпечує зв'язок змісту освіти з майбутньою професійною діяльністю (Л. Виготський, А. Леонтьєв, П. Гальперін). Компетентнісний підхід виходить з того, що результати проходження практики повинні вимірюватися у термінології компетенцій, а отже для кожного виду практик повинні бути визначені компетенції, що формуються під час проходження практик (А. Алексюк, В. Олійник, О. Романовський, В. Сидоренко). Вихідними положеннями особистісно-розвивального підходу є орієнтація на самоорганізацію та самореалізацію кожного студента (І. Зязюн, Г. Балла, І. Бех).

У забезпеченні якісних результатів практичного навчання майбутніх фахівців важливе значення набуває визначення педагогічних умов його реалізації (С. Тюрина, А. Сон, О. Яковенко; Л. Тархан, О. Марковська):

- орієнтація змісту навчального матеріалу на майбутню професійну діяльність;
- забезпечення тісного зв'язку теоретичної і практичної підготовки;
- оптимізація форм і методів практичного навчання, що стимулює як активність самих студентів, так і забезпечить створення особистісно-орієнтованих суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин;
- індивідуалізація та диференціація практичних завдань для розвитку в студентів пізнавальної активності;
- розширення видів практик студентів, що забезпечує послідовність, наступність та безперервність практичної підготовки;
- постійне формування мотиваційних установок щодо самостійного оволодіння студентами практичних умінь і навичок тощо.

Повністю поділяючи твердження, що практика студентів є невід'ємною складовою і оптимальною формою підготовки майбутніх фахівців, приходимо до висновку - практична підготовка майбутніх психологів у Національному університеті біоресурсів і природокористування України дозволяє здобути інтегральні компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності. Зокрема освітньою програмою 053 Психологія (досвід реалізації в бакалаврських освітніх програмах) передбачено 26 кредитів практичної підготовки, які забезпечують принципи послідовності, наступності та безперервності. Навчальні та виробничі види практик передбачені у тих семестрах, коли вивчаються дисципліни, що найбільш пов'язані з даними формами освітньої діяльності. Навчальна: ознайомча з фаху, діагностико-корекційна («психокорекція», «соціально-психологічний тренінг», «загальна психологія», «психологія особистості», «психологія творчості та обдарованості особистості», «основи психотерапії»), реабілітаційна («психологічна реабілітація», «клінічна психологія», «основи психологічного консультування», «психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях»); виробнича: консультативна («основи психологічного консультування», «психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях»), переддипломна <https://nubip.edu.ua/node/1104/11>.

Проведений аналіз практичної підготовки майбутніх психологів у НУБіП України дозволяє визначити такі принципи організації та проведення практик: зворотного зв'язку теоретичного навчання й практики – з одного боку, осмислення й застосування студентами на практиці теоретичних знань, здобутих під час вивчення дисциплін, усвідомлення їхньої значимості для успішної професійної діяльності, а з іншого – закріплення при вивченні теоретичних дисциплін та в навчально-дослідницькій роботі емпіричних знань отриманих на практиці; послідовності – поетапне оволодіння комплексом професійних функцій, умінь і навичок; наступності – змістовий взаємозв'язок усіх видів практики, коли засвоєння нового здійснюється на основі досвіду, здобутого студентами на попередніх етапах практичної підготовки; поліфункціональності – одночасне виконання під час практики різних професійних функцій і оволодіння в різних видах практики різними професійними ролями; перманентного включення студента в різноманітні види діяльності – поступове ускладнення завдань різних видів практики, розширення спектра професійних ролей і видів діяльності, у які включається студент, збільшення обсягу й ускладнення змісту діяльності; партнерства – створення під час практики умов, за яких відносини між студентом і керівником практики будуються на пріоритеті довіри й співпраці, що сприяє усвідомлює усвідомленню студента власної значущості у майбутній професійній діяльності; гнучкості – врахування інтересів і потреб як студентів, так і керівників практики у виборі місця її проходження, змісту завдань у межах загальних завдань певного виду практики, тематики практичної й науково-дослідної роботи.

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

ГАССАБ Оксана Володимирівна,
*асистент, аспірант кафедри психології,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «АКВАРІУМ» ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ

Освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. З огляду на визначені пріоритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави.

Актуальна ситуація, пов'язана із пандемією, переходом до дистанційної форми навчання, вимагає швидких змін у методах, формах та способах викладання. Тому при викладанні окремих дисциплін для досягнення дидактичних цілей і з метою формування у студентів-психологів професійних компетенцій і soft skills, педагоги застосовують специфічні дидактичні методи. До них відносять: метод «акваріум», коло якості, вікно Джохарі та ін.

Специфічний метод «акваріум»: працювала з ним під час навчання у Московському гештальт інституті, це була одна з основних форм отримання специфічних глибоких психотерапевтичних знань і навичок. Особливість цього методу полягає в тому, що він застосовується для підлітків з ціллю розвитку умінь вести дискусію, навчити критично мислити, для дорослих – з дидактичною ціллю, для передачі практичних специфічних знань і формування професійних навичок, підвищення рівня комунікативної культури, емоційного інтелекту та емпатії.

Алгоритм цього методу саме при роботі психотерапевтичної групи такий: група тих, хто навчається (11-19 людей), розміщуються у колі, є два ведучих групи, вони теж у колі, але трохи за його межами, щоб не зливатися з групою, не чинити вплив на групову динаміку і для посилення статусу ведучих. Клієнт (хтось із групи, або запрошений, який має певні переживання і турботи) і терапевт (ведучий, викладач) знаходяться у центрі кола. Відбувається реальна психотерапевтична сесія «тут і зараз», а група знаходиться в «акваріумі»: спостерігає мовчки, не втручаючись, прислухається до емоцій, які виникають на розповідь клієнта. Коли психотерапевтична сесія закінчується, терапевт і клієнт повертаються у коло, а ті, хто був у «акваріумі», починають ділитися своїми емоціями, переживаннями, співпереживаючи і виражаючи підтримку клієнту, або власним життєвим досвідом, доречним історії клієнта. Терапевт модерує зворотній зв'язок, інколи зупиняє неадекватне, або не прийнятне для клієнта повідомлення для збереження комфортного і не токсичного середовища у групі. Адже бувають психологічно важкі теми, які не переносимі в групі, типу насильства, інцесту, смерті, розлучення і т.п.

В мене були присутні сумніви щодо доцільності «акваріуму» у навчальному процесі. В рамках проведення практичних занять із дисципліни організаційна психологія у магістрів-психологів, використовувала цей метод при викладанні тем «Стилі лідерства і стилі управління», «Методи проведення співбесіди при прийомі на роботу», «Методи проведення вихідного інтерв'ю» та інші і отримала такий результат:

- 100% включеність усіх присутніх на парі;

- Донесення не тільки теорії, а і можливостей практичної реалізації знань;
- Кожен студент зміг дати свій зворотній зв'язок на ситуацію, яка була розглянута на занятті і на цей метод, а також поділився своїм практичним досвідом проходження співбесід;
- Бажаючи змогли попрацювати в «акваріумі».

Цей метод підвищує лояльність студентів до дисципліни, дає можливість одночасно доносити теорію і її практичну реалізацію. Окрім того «акваріум» саме у майбутніх психологів розвиває рівень розуміння своїх емоцій, емоційного інтелекту, співпереживання, а також формує таку професійно важливу навичку, як вміння доносити свої емоції та переживання прийнятно і доступно для клієнта.

КАЛІЩУК Світлана Миколаївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
 Національний університет біоресурсів і
 природокористування України
 (м. Київ, Україна)*

ПСИХОТЕХНІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІОГЕНЕЗИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Культурно-освітній простір є полем досвіду і відмінних змістів психологічної, філософської, етичної культури, які через культурні психологічні об'єкти (психотерапевтичні системи) проводжуються у свідомість студентів викладачами, що ці системи транслюють. Дійсно, навчально-професійний процесний вектор виконує багатофункціональну роль. Він постає і умовою, і змістом, і операційним механізмом трансляції професійного культурного досвіду та генерації професійно-специфічної «картини світу» майбутніх психологів. Як слушно зазначає Ю. М. Швалб, предметно-перетворювальна та учбова діяльність є «універсальним засобом вираження змістів свідомості у формах культури і, водночас, механізмами перетворення форм культури в універсали змістів свідомості» [4, с. 158]. Затребуваність соціальною практикою та популярність професії психолога викликає, як зауважував автор, потребу в нових теоретичних та практичних підходах та нових формах навчання.

Головною метою психотехнічного навчання психологів є переорієнтація з вивчення психіки досліджуваних на вивчення досвіду професійної психологічної роботи з психікою. Оволодіння простором психотерапевтичної культури дозволяє, як наголошував Ф. Ю. Василюк, «черпати теми з цього досвіду, створювати поняття і моделі, що описують і пояснюють досвід, формулювати результати у вигляді, який повертається і конвертується в новий досвід» [1, с. 27]. Означена дослідником ідея співпадає з нашими поглядами щодо транстеоретичної інтеграції «психотехнічного» досвіду роботи з психікою в різних психологічних школах, які відкривають механізми формування, динаміки, генезу певного психічного явища і збагачують психологічну теорію практичним досвідом, зумовлюючи тим самим загально-теоретичне переосмислення психологічних феноменів.

Психотехнічний підхід оформлює самостійність практичної психології, яка «уміє» і «може» формувати, розвивати, коректувати, впливати, змінювати тощо. Поняття «психотехнічного підходу» пояснюється в контексті культурно-історичної концепції Л. С. Виготського, який зазначав: «Незважаючи на те, що психотехніка не раз себе компрометувала, що її практичне значення дуже близько до нуля, а теорія часто сміхотворна, її методологічне значення величезне. Принцип практики і філософії це той камінь, який знехтували будівельники і який став наріжним каменем» [2, с. 387]. «Філософія практики це «методологія психотехніки», яка вибудовується в синонімічний ряд: філософія і практика = філософія практики = методологія психотехніки = психотехніка [2, с. 388–389]. Відповідно до цього, Ф. Ю. Василюк визначає головну тріаду психологічної практики: «свідомість-

практика-культура як потрібну формулу контексту, що задає дійсність людської цілісності» [1, с. 25].

Кроком до психолого-практичного навчання вважаємо введення в академічне навчання магістрів-психологів практико-орієнтовного додаткового освітнього проекту «Картина світу: причинна і смислова детермінація». В рамках функціональної розуміючої психології та «психологічної практики» додатковий освітній проект зосереджується на вивченні досвіду генези смислової архітектоники свідомості особистості та відкриває потрібну формулу його контексту, а саме:

- мікро- (становлення) і макrogenеза (розвиток) смислової архітектоники свідомості особистості;
- джерела і етіологія професійної картини світу як репрезентація смислової архітектоники свідомості викладачів;
- можливості транстеоретичного транстеоретичного підходу.

Психотехнічна спрямованість додаткового освітнього проекту розкривається на координатній площині у просторі особистісних компетенцій майбутніх психологів та технології генези професійної картини світу, результативним вектором якого є мистецтво реалізації технік транстеоретичного підходу (рис. 1).

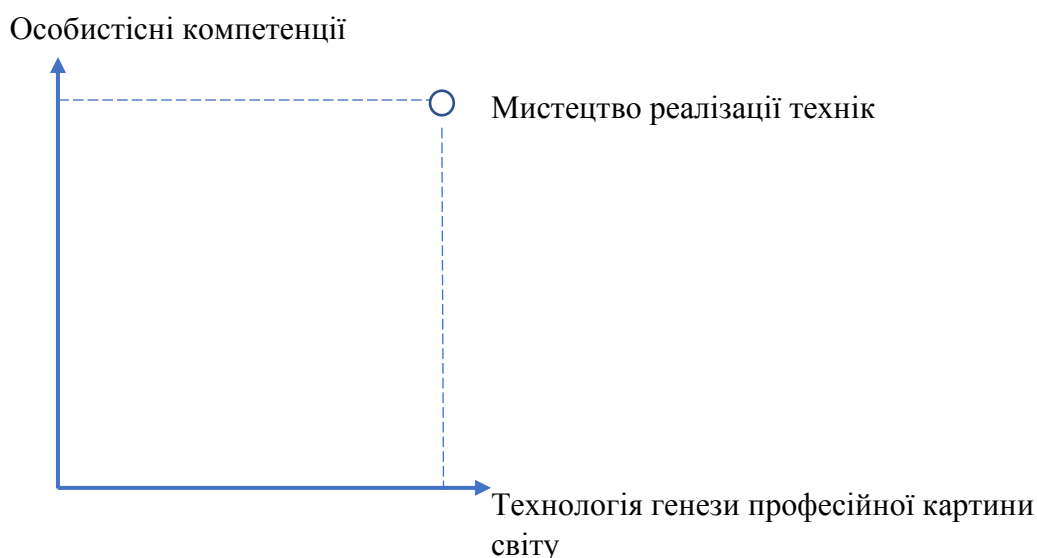

Рис. 1. Психотехнічний контекст додаткового освітнього проекту «Картина світу особистості: причинна та смислова детермінація»

Принцип діяльнісної операціоналізації професійного навчання визначає умови та механізм генези та детермінації «професійної картини світу» майбутніх психологів через створення діяльнісного контексту, що забезпечує:

- доступ до понятійної системи майбутніх психологів;
- інтегрування розрізнених семіотичних складових множинного тексту свідомості (означаючого та означуваного): переконань, суджень, уявлень, переживань, думок;
- професійну детермінацію образу світу.

Отже, ефективне технологічне функціонування психолога залежить не тільки від практичного оволодіння концептуальними методами й удосконалення і збагачення технології консультативної діяльності. Не менш важливою є особистісна складова психолога-консультанта і, перш за все, простір тієї екзистенційної дійсності, з фрагментом якої він себе співвідносить і який значуще на нього впливає. «Вичерпування з існуючої потреби жити (бути)», – як зазначає С. Д. Максименко, – «тих можливостей, які потенційно могли б бути – це шлях становлення особистості як цілісності» [3].

Література

1. Василюк Ф. Е. (1996). Методологический смысл психологического схизиса. *Вопросы психологии*, 6, 25–40.
 2. Выготский Л. С. (1982). *Вопросы теории и истории психологии. Собрание сочинений: в 6-ти т. Т. 1.* М.: Педагогика, 292–436.
 3. Максименко С. Д. (2017). Культурно-історична теорія розвитку Л. С. Виготського. *Проблеми сучасної психології*, 36, 7–20.
- Швалб Ю. М. (2004). Свідомість як відношення людини до світу. *Психологія і Суспільство*, 4 (18), 154–166.

МАРУСИНЕЦЬ Мар'яна Михайлівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)

ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Проблема якості й запитаності у фахівцях, підготовку яких здійснюють заклади вищої освіти, потребує серйозного перезавантаження через зміни інформаційного простору, появу на ринку праці нових професій, зумовлених потребами суспільства та замовленням роботодавців на їхню підготовку за принципом «тут і зараз». Діюча модель підготовки фахівців гуманітарного спрямування, в тому числі і психологів/практичних психологів, поступово втрачає пріоритетність. Водночас ускладнення вимог до підготовки психологів, особливо на рівні магістратури є недостатнім для того, щоб наповнити зміст професіоналізації предметним компетенціями, які б забезпечили кваліфіковану готовність психолога до виконання ним функціональних ролей.

На наш погляд, вирішенню зазначеної проблеми, сприятиме зорієнтування на дуальне та контекстне навчання, яке на змістовому і процесуальному рівнях передбачає формування професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах освітніх змін, а й професійно реагувати. У чому полягає особливість та специфіка дуального й контекстного навчання в умовах підготовки кваліфікованих фахівців ?

Дуальне навчання – такий його вид, за якого теоретична частина підготовки здійснюється у навчальному закладі, а практична – на робочому місці. Іншими словами – це комбінований вид навчання, за якого студент отримує більше практико-орієнтованих умінь і навичок для своєї майбутньої професії. Контекстне навчання – максимальне наближення освітнього процесу у вищому навчальному закладі до умов майбутньої професійної діяльності.

За інтеграційних підходів запропонована нами модель забезпечить практико-орієнтоване навчання, яке складає основу формування професійного акме. Поєднання дуального навчання і контекстного у своїй сукупності може підняти престижність професії через стійкість мотивації студента до її опанування. Освітній досвід європейських країн, до якого прагне Україна, підтверджує ефективність інтеграції таких видів навчання, за якого відбувається не тільки забезпечення максимальної включеності студентів у навчальний процес, оволодіння ними професійними знаннями, а занурення у майбутню професійну діяльність завдяки трансформації знань у практику їх застосування [1,3].

Для майбутнього психолога важливим є набуття умінь і навичок комунікації для проведення консультативної, корекційної, просвітницької, профілактичної, діагностичної, терапевтичної, реабілітаційної видів робіт з клієнтами. За інтегрованого підходу відбувається поєднання предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності студентів. Основним пріоритетом є не передавання інформації студенту, а розвиток його

здібностей компетентно виконувати професійні функції, вирішувати професійні проблеми та завдання, тобто опанувати цілісну професійну діяльність. У таких умовах відбувається перехід діяльності від навчання до формування умінь і навичок виконувати професійні функції. Студент усвідомлює, що було (усталені зразки теорії і практики), що є (виконувана ним пізнавальна діяльність) і що буде (перенесення, модельовання та компеляція ситуації професійної діяльності, діяльність в умовах реального середовища.). Все це мотивує пізнавальну діяльність, і, як наслідок, навчальна інформація й сам процес учіння набувають особистісного смислу, інформація перетворюється в професійну компетентність студента .

Крім того, така модель навчання дозволяє розв'язати проблему, як первинного емоційного вигорання, що зумовлена недостатньою інформованістю студента щодо переваг і ризиків професії через суб'єктивні та об'єктивні чинники. Ми обґрунтовуємо це тим, що підготовка майбутніх практичних психологів здебільше тяжіє до теоретичного змісту. Тобто в реальній практиці закладів вищої освіти щодо професіоналізації має накопичувальний характер, а не практико орієнтований. Тому студенти цю частину освітнього процесу сприймають як формальну, через відсутність конкретного візуалізованого середовища, у якому формуються такі комунікативні і професійні здібності як: вміння встановлювати контакти, вибудовувати стратегію міжособистісних взаємин; чітко, виразно й грамотно висловлювати свої думки і вести діалог; вміння переконувати й відчувати ситуацію, бути стресостійким до різних ситуацій виробничого змісту, зокрема й при вирішенні конфліктних ситуацій. Запропонована нами модель, яка інтегрує в собі дуальне та контекстне навчання, має за мету реалізувати прогалини, які мають місце у підготовці фахівців гуманітарного профілюю.

Література

1. Марусинець М. М. Рефлексивна парадигма в координатах модернізації підготовки психологів. *Наука і освіта: наук.-практ. журн. Південноукраїнського Національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Педагогіка. № 10'2016/СХХХХХІ. С. 82–87.18. (Web of Science).

2. Марусинець М. М., Марчук Л. М. Розвиток асертивної поведінки майбутніх психологів у процесі професійного становлення: емпіричний аспект дослідження. *Збірник наукових статей Київського міжнародного університету й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України*. Серія: «Психологічні науки: проблеми і здобутки». Випуск 1 (11). К. : КиМУ, 2018. 120–141.

3. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2010. Випуск 35. С. 66–71.

НАУКОВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В БАКАЛАВРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

ШМАРГУН Віталій Миколайович,
*доктор психологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ: ЯКИМ МАЄ БУТИ ПЕДАГОГ. РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

В Україні затвердили професійний стандарт викладача закладу вищої освіти. Документ є інструментом для систематизації вмінь і навичок професорів, доцентів, викладачів вишів та асистентів. Стандарт затвердили наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, а проект документу розробило Міністерство освіти.

Професійний стандарт є інструментом для:

- систематизації вмінь і навичок викладачів,
- підготовки молодих фахівців,
- самооцінювання та оцінювання діяльності викладачів вишів,
- підвищення кваліфікації та професійного розвитку.

МОН рекомендує використовувати зазначений професійний стандарт при розробленні вимог до посад викладачів, програм підвищення кваліфікації та стажування педагогів тощо.

У документі йдеться про те, що викладачі зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію. Так, обсяг підвищення кваліфікації викладачів протягом п'яти років не може бути меншим ніж шість кредитів ЄКТС. Визначено професійні компетентності викладача які містять 22 пункта: можна ознайомитись за посиланням: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profe-siy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf

Наведу деякі:

1. Здатність обґрунтовувати, планувати та виконувати дослідницький/творчий проект.
2. Здатність аналізувати та узагальнювати результати дослідницького/творчого проекту, підготувати звіт, статтю, монографію.
3. Здатність готувати та оприлюднювати доповіді, презентації за результатами дослідницького/творчого проекту.
4. Здатність готувати заявки на видачу патенту/міжнародного патенту на винахід, корисну модель, документів, що засвідчують право автора на твір.
5. Здатність планувати, готувати та проводити освітні й наукові заходи.
6. Здатність аналізувати процес та результати наукового дослідження/творчого проекту проведеного студентом, аспірантом.
7. Здатність здійснювати наукову/фахову експертизу дослідницьких (наукових), фахових, творчих проектів.
8. Здатність надавати експертні консультації підприємствам, установам, організаціям з питань, що стосуються їхньої діяльності.

А тепер критичний аналіз документа. Сьогодні ми спостерігаємо як руйнуються соціальні цінності і ідеали, набирає прискорення процес культурно-моральної деградації суспільства. Занедбаніми залишаються такі стратегічно важливі сфери як, освіта, наука, охорона здоров'я. Збільшується рівень недовіри в соціумі. Громадяни не вірять в ефективність роботи соціальних інституцій (суди, прокуратура, органи охорони правопорядку), студенти не вірять в ефективність навчання (оскільки є великі питання з

працевлаштуванням), люди не вірять один одному і це все дуже погіршує загальну ситуацію в країні яка перебуває на 7 році війні з агресивним і некерованим загарбником. Інтелектуальна бідність, наукові і культурні злидні, «затеоретизованість», наявність великої кількості стандартів і контролюючих органів (НАЗЯВО і т.п.), жорсткі дії політичного і економічного характеру не зменшують ризику соціальних конфліктів. Світовий досвід і результати соціологічних досліджень свідчать, якщо співвідношення найбільш багатих до бідних складає більшим ніж 1 до 10 то передбачити вірогідність соціальних вибухів не можливо. Таке співвідношення в Україні давно перетнуло межу адекватності. При посиленні тенденцій втрати «мізків» все це в сукупності є загрозою цілісності держави і питанням національної безпеки. Наукова, інтелектуальна, культурна еліта завжди були наскрізним стержнем навколо якого єдналися і укріплювалися нація. Великий вчений і громадянин Ж.Жуліо –Кюрі казав: «Країна яка шкодує грошей на науку, неминуче перетворюється на колонію». Фінансування освіти, культури по залишковому принципу триває десятиліттями. В пріоритеті силові відомства, прокуратура, суди на які спирається влада в своєму бажанні домінувати максимального довго.

Даний стандарт не відповідає на питання репродукції наукових і педагогічних кадрів (хто зайде в аудиторію на місце викладача через 15-20 років?). Сучасна молодь прагматична і часто задає цілком природне питання: «Якщо такі розумні, чому такі бідні?» і це при тому, що розрив в оплаті інтелектуальної і не інтелектуальної праці збільшується не на користь першої. Не вирішується питання забезпечення житлом молодих викладачів, що є визначальним для формування почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні. Жебрацька оплата праці, погіршення умов для творчості (через багатозадачність), незатребуваність наукової інтелігенції є причиною значних кадрових втрат. Погані традиції хамського ставлення для людей ще мають місце в освіті і призводять до значного відтоку фахівців в інші сфери. Все це призводить до зниження об'єктивних параметрів і якісних характеристик наукового і освітнього результатів.

Другий момент – різке погіршення регіональної структури української науки. Особливістю регіональної науки, була її орієнтація на конкретних лідерів (керівників наукових шкіл). Не продумані реформи, соціально-психологічна деградація працівників освіти і науки, природне старіння, втрата матеріально-технічної бази, призвели до суттєвих втрат цього напрямку і закриття багатьох перспективних проектів.

Не варто придумувати велосипед, не варто ховатися за новими формулярами і постановами, законними і підзаконними актами. Можливо є сенс подивитися до досвіду інших країн, які проходили фази зруйнованої економіки і змогли швидко відродитися. Катастрофа науки і освіти, культури, охорони здоров'я є великою трагедією, наслідки якої важко усвідомити.

НАУКОВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

ІГНАТОВИЧ Олена Михайлівна,
*доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 «ПСИХОЛОГІЯ» «ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ»

Трансверсальні компетенції визначені Європейським центром розвитку професійної підготовки ще у 2008 році в Європейському Тезаурусі професійного навчання, у викладі якого вони розуміються як такі уміння й навички, що відповідають декільком спорідненим видам діяльності й професіям [3].

У доповіді ЮНЕСКО визначені такі трансверсальні компетенції як: критичне і інноваційне мислення: креативність, підприємництво, винахідливість, навички застосування знань, рефлексивне мислення, обґрунтоване прийняття рішень; інтерперсональні навички: презентаційні та комунікаційні навички, лідерство, організаційні навички, робота в команді, співпраця, ініціатива, комунікабельність, колегіальність; інтраперсональні навички: самодисципліна, ентузіазм, наполегливість, мотивація, співпереживання (емпатія), чесність, цілеспрямованість; глобальне громадянство: поінформованість, толерантність, відкритість, повага до різноманітності, міжкультурне розуміння, здатність залагоджувати конфлікти, громадянська / політична участь, повага до навколишнього середовища [1]. Аналізуючи ці уявлення про трансверсальні компетенції ми дійшли висновку, що в їх розуміння в переважно розгортається у площині здібностей та особистісних якостей. Враховуючи це, а також досвід вітчизняних учених, ми пропонуємо визначення трансверсальної компетентності як уміння, що є надзвичайно складним структурним співвідношенням сенсорно-перцептивних, інтелектуальних, вольових та емоційних якостей особистості, що формуються та виявляються в свідомому та доцільному здійсненні нею системи відповідних дій (сенсорних, перцептивних, мнемічних, мисленневих, вольових та ін. дій), які забезпечують успішне досягнення мети в змінних умовах або різних видах спорідненої професійної діяльності [2].

На наш погляд, трансверсальні компетенції здобувачів наукового ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» «Психологія праці та психологічний супровід освіти дорослих» стосуються загальних інструментів мислення особистості, її діяльності та є базовими інваріантними діями й операціями. Їх розвиток є надзвичайно важливим і це передбачає психолого-професіографічний аналіз видів наукової, викладацької й професійної психологічної діяльності з наступним визначенням у цих видах діяльності спільних груп операцій. У такому контексті трансверсальні компетенції здобувачів ступеня доктора філософії можна уявити як систему, яка функціонує на мисленневому, інструментальному, операційному рівнях та складається з базових дій науково-дослідницької, науково-педагогічної, діагностико-консультативної та корекційно-розвивальної роботи у професійній діяльності психолога. Ця система забезпечує реалізацію основних функцій наукової, викладацької, практичної професійної діяльності психологів та розгортання її етапів.

За результатами здійсненого психолого-професіографічного аналізу видів психологічної діяльності та визначення в цих видах діяльності спільних груп операцій ми

отримали можливість виділити групу трансверсальних компетенцій, які формуються і розвиваються в процесі підготовки здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «психологія» «психологія праці та психологічний супровід освіти дорослих». До них відносяться такі, як: здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі психології праці та психологічного супроводу освіти дорослих, що передбачає глибоке переосмислення наявних у сфері психології інновацій та створення нових знань й професійної практики; здатність до аналізу, синтезу, узагальнення; здатність до проведення самостійних досліджень на сучасному науковому рівні; здатність генерувати нові ідеї (креативність); здатність до діяльності в наукових та освітніх проектах; здатність до аналізу наявних та створення власних інноваційних науково-практичних розробок у сфері психологічного супроводу освіти дорослих та психології праці; здатність до практичного здійснення освітньої діяльності та психологічного супроводу освіти дорослих з використанням інноваційних методів, форм, прийомів роботи; здатність до наукового аналізу психології трудових процесів з метою створення інноваційних засобів оптимізації професійного розвитку дорослих; здатність критично оцінювати, аналізувати та узагальнювати нові складні наукові ідеї, використовувати методологічні принципи, категорій і понять наукової психології в обґрунтуванні психологічних досліджень; здатність до інновацій у викладацькій діяльності та у процесі психологічного супроводу освіти дорослих; здатність формулювати методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його мету, новизну та практичне значення для розвитку напрямку психології праці, сфери освіти дорослих та інших галузей науки та суспільного життя; здатність до наукової, інноваційної та освітньої діяльності, а також впровадження її результатів на міжнародних наукових конференціях, семінарах де презентуються результати досліджень використовуючи іноземну мову; здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології у професійному спілкуванні, обміні інформацією, зборі, аналізі, інтерпретації даних; здатність до саморозвитку та самоосвіти, свідомій побудові індивідуальної траєкторії навчання; здатність ініціювати наукові та освітні проекти, демонструвати автономність та лідерські якості.

Література

1. Горбунова Л. (2016). Ключові компетенції у транснаціональному освітньому просторі: визначення та імплементація. *Філософія освіти=Philosophy of Education*. № 2 (19). С. 97–117.
2. Ihnatovych Olena & Polishchuk, Svitlana (2020) Psychological Predictors of Innovativeness of Teaching Staff. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University*. Series 12. Psychological Sciences: collected scientific articles / at scientific edition I. S. Bulakh. Kyiv : Publishing House of National Pedagogical Dragomanov University, Issue 11 (56). 132 p. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.11\(56\).06](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.11(56).06)
3. Cedefop (2008). European Training Thesaurus. Luxembourg: Publications Office. Available from Internet: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3049_en.pdf

Підписано до друку 07.04.21
Ум. друк. арк. 3,8
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Зам. № 210193

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55